

SAUE KOOL

GotSiaalained LÕK

SISUKORD

1. Üldalused.....	4
1.1 Valdkonnapädevused	4
1.2 Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht	4
1.3 Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming	5
1.4 Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks	6
1.5 Õppe kavandamine ja korraldamine	6
1.6 Hindamine	7
1.7 Õppekeskkond	8
2. Ainevaldkond „Ajalugu“ LÕK	10
2.1 Üldosa.....	10
2.1.1 Valdkonnapädevus	10
2.1.2 Ainetundide jaotus	10
2.1.3 Konkreetsem lõiming, kõigi üldpädevuste saavutamine ja kõigi õppekava läbivate teemade käsitlemine ainevaldkonnas.....	10
2.1.4 Ainevaldkondlikud hindamise erisused.....	12
2.1.5 Hindamise aeg ja põhimõtted	12
2.1.6 Õppekorralduse erisused.....	12
2.1.7 Õppekeskkonna erisused	13
3. Ainekava „AJALUGU“ LÕK.....	14
3.1 Õppeaine kirjeldus, sh ainespetsiifikast lähtuvad erisused	14
3.2 Kooliastme teadmised, oskused ja hoiakud	15
3.3 Õppesisu klaasiti	15
3.3.1 Ajalugu 6. klass.....	15
3.3.2 Ajalugu 7. klass.....	18
3.3.3 Ajalugu 8. klass.....	22
3.3.4 Ajalugu 9. klass.....	26
4. Ainevaldkond „Inimeseõpetus“ LÕK.....	31
4.1 Valdkonnapädevus.....	31
4.2 Ainetundide jaotus.....	32
4.3 Hindamise aeg ja põhimõtted	32
4.4 Õppekorralduse erisused	33
4.5 Õppekeskkonna erisused.....	34
5. Ainekava „INIMESEÕPETUS“ LÕK.....	35
5.1 Õppeaine kirjeldus ja eesmärk.....	35
5.2 Õppetegevuse kirjeldus kooliastmete kaupa	36
5.3 Õppesisu klaasiti.....	38
5.3.1 Inimeseõpetus 1. klass	38
5.3.2 Inimeseõpetus 2. klass	41
5.3.3 Inimeseõpetus 3. klass	45
5.3.4 inimeseõpetus 4. klass	47

SOTSIAALAINED LÕK

5.3.5 Inimeseõpetus 5. klass	50
5.3.6 inimeseõpetus 6. klass	52
5.3.7 Inimeseõpetus 7. klass	54
5.3.8 inimeseõpetus 8. klass	58
5.3.9 inimeseõpetus 9. klass	61

1. ÜLDALUSED

1.1 Valdkonnapädevused

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- o Tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- o Tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- o Austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- o Valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha;
- o Aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- o Tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- o Hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija.

1.2 Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht

Sotsiaalainete valdkonda kuuluvad ajalugu ja inimeseõpetus. Ajalugu õpitakse alates 6. klassist, inimeseõpetust jaotuvad järgmiselt:

I kooliaste – 1.-3. klass;

II kooliaste – 4.-6. klass;

III kooliaste – 7.-9. klass.

Ainevaldkonda kuulub kaks õppainet, mille taotletavate õpitulemuste saavutamiseks on arvestuslikud nädalatunnid kooliastmeti järgmised:

Õppeaine	I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
Ajalugu		1	5
Inimeseõpetus	3	6	5

Õppeaine	1.kl	2.kl	3.kl	4.kl	5.kl	6.kl	7.kl	8.kl	9.kl
Ajalugu						1	2	2	1
Inimeseõpetus	1	1	1	2	2	2	2	2	1

Õppeaine nädalatundide jagunemine kooliastmete sees ja õppesisu klasside kaupa määratakse kindlaks kooli lihtsustatud õppekavas arvestusega, et õpitulemused ning kooliastmete lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud oleksid saavutatavad.

1.3 Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjusetagajärje seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena.

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse toimetulekut iseendaga, lähikonnas ning ühiskonnas. Kodanikuks olemist määratletakse kui võimet tegutseda vastutustundliku kodanikuna ja osaleda ühiskonnaelus. Sotsiaalse pädevuse ruumilisele haardele lisandub ajaline/ajalooline mõõde. Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetus kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmeis, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas. Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväärsusest ning naiste ja meeste võrdõiguslikkusest.

Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine

rühmas. Õpilane omandab tõhusad oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul.

Õppesisu valib aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud teadmised, oskused ja hoiakud, üld- ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatavad.

1.4 Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Sotsiaalvaldkonna õppeainete õppimise kaudu toetatakse kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut õpilastel. Üldpädevuste saavutamist toetab valdkonnaülesest õppeainete eesmärgipärane lõimimine teistesse valdkondadesse kuuluvate õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades, kujundada oma väärtushoiakuid ja -hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust. Seejuures on väga oluline süsteemne ja järjepidev koostöö aineõpetajate vahel.

Üldpädevuste kujundamine ning läbivate teemade käsitlemise ja lõimingu korraldamise põhimõtted määratakse kooli õppekava üldosas ja rakendamine täpsustatakse valdkonnakavas.

1.5 Õppe kavandamine ja korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaks õppijaiks ning loovaks ja kriitiliselt mõtlevaks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid ja võtta vastutust oma õppimise eest. Põhikoolis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- Lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevusest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatus rõhuasetustest ning lõimingu teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- Arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- Taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) oleks mõõdukas, jaotuks õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätkaks piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks;
- Arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja

raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele, pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;

- o Võimaldatakse nii individuaalset, paaris- kui ka rühmas õpet, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, suunatakse tegema valikuid;
- o Kaasatakse õpilasi õppetegevuste kavandamisse, võetakse aega eesmärkide ja taotletavate õpitulemuste saavutamise viiside ja hindamiskriteeriumide läbiarutamiseks ning refleksiooniks;
- o Rakendatakse uurivat õpet ja kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
- o Rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja vahendeid;
- o Võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik.

Õppetegevuse kaudu laiendatakse ainevaldkonna teadmisi ja kujundatakse oskusi. Ajalooõpetus on valdavalt uurimispõhine, kasutatakse esmaseid ja teiseseid allikaid. Kõikides sotsiaalainetes tuleb lisaks põhiteemadele käsitleda ka ühiskonnas asetleidvaid muutusi ning kasutada õppe ilmestamiseks näiteid ümbritsevast elust.

1.6 Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena/abil saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui ka iseenda pädevuste arendamiseks.

Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuse saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta.

Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil.

Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnatena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, hoiakud, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist. Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevuste ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide saavutamist kui ka riikliku lihtsustatud õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Õppeteema kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnatel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Alates esimesest kooliastmest kaasatakse õpilane hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Arutluste, juhtumianalüüside ja loominguliste tööde puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õpilase seisukohtadele minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui ka tulemust. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite, isiku-, riikide ja kohanimede, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppe-eesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanust, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

1.7 Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest. Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

SOTSIAALAINED LÕK

- o mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- o internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalsete esitluste ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- o korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses;
- o kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- o õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega.

2. AINEVALDKOND „AJALUGU“ LÕK

2.1 Üldosa

2.1.1 Valdkonnapädevus

Ajaloo õpetamine põhikoolis kujundab õpilastes huvi ajaloo vastu. See hõlmab arusaamist sündmustest ja muutustest oma lähikonna ning inimkonna ajaloos ja aja kulgemise seaduspärasustest. Õpetus algab õpilase ja tema pere elukäigu seostamisest kodukoha ja Eesti ajalooga. Aine käsitlemine aitab luua teadmist, et iga inimene on osa ajaloost ning et ajalugu mõjutab igaüht. Õpetamine põhineb kontsentrisuse printsiibil, toetudes ajateljele ning lähtudes varemõpitust.

2.1.2 Ainetundide jaotus

Sotsiaalainete valdkonda kuuluvad ajalugu ja inimeseõpetus. Ajalugu õpitakse alates 6. klassist, inimeseõpetust 1. klassist. Põhikooli LÕK kooliastmed jaotuvad järgmiselt:

- I kooliaste – 1.-3. klass;
- II kooliaste – 4.-6. klass;
- III kooliaste – 7.-9. klass.

Ainevaldkonda kuulub kaks õppeainet, mille taotletavate õpitulemuste saavutamiseks on arvestuslikud nädalatunnid kooliastmeti järgmisel:

Õppeaine	I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
Ajalugu		1	5
Inimeseõpetus	3	6	5

Õppeaine nädalatundide jagunemine kooliastmete sees ja õppesisu klasside kaupa määratakse kindlaks kooli õppekavas arvestusega, et õpitulemused ning kooliastmete lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud oleksid saavutatavad.

2.1.3 Konkreetsem lõiming, kõigi üldpädevuste saavutamine ja kõigi õppekava läbivate teemade käsitlemine ainevaldkonnas

Ajalooõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- o tunneb huvi mineviku vastu; teab, et minevik on olnud muutuv ja väga mitmekesine;
- o omab üldist ettekujutust Eesti ajaloost ja sellega seoses üldjoontes kogu maailma ajaloost;
- o kirjeldab abivahendite toel olulisi ajaloosündmusi, inimeste eluviisi ja tegevusalasid õpitud ajastutel;

SOTSIAALAINED LÕK

- o teab, et maailmas toimunud sündmused on otseselt või kaudselt mõjutanud nii Eestis kui ka mujal Euroopas toimunud sündmusi; teab, et poliitikal on suur roll maailma riikide omavahelistes suhetes;
- o nimetab oma põhiõigusi ning kohustusi Eesti Vabariigi kodanikuna, kirjeldab Eesti riigi valitsemiskorda;
- o teab ja väärtustab kombeid ning traditsioone oma kultuuris; väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning määratleb end oma rahva liikmena;
- o leiab infot eri teabeallikatest, oskab hinnata erinevate teabeallikate usaldusväärsust.

Läbiv teema „**Elukestev õpe ja karjääri planeerimine**“. Õpilasi valmistatakse ette õpingute jätkamiseks ja enesetäiendamiseks. Õpilastele antakse suuniseid tulevase ameti valikul.

Läbiva teema „**Keskkond ja jätkusuutlik areng**“. Käsitletakse inimtegevuse mõju keskkonnale läbi ajaloo. Kujundatakse keskkonda säästvat mõtteviisi.

Läbiv teema „**Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus**“. Õpilasi suunatakse mõtlema ja arutlema kodukoha ning riigi arengu ja probleemide üle.

Ajalootunnid annavad hea võimaluse innustada õpilasi täitma kodanikukohust (nt osalema valimistel ja kaasava eelarve hääletustel jne). Kujundatakse soovi väärtustada kodukoha ajaloolist miljööd ja kultuuriväärtusi.

Läbiv teema „**Kultuuriline identiteet**“. Tutvustatakse eestluse kujunemist läbi ajaloo. Kasvatatakse oma rahvuskultuuri ja kultuuripärandit hindavaid kodanikke. Õpetatakse hindama teisi rahvusi ja kultuure.

Läbiv teema „**Teabekeskond**“. Info otsimiseks õpetatakse kasutama erinevaid internetikeskkondi. Suunatakse kasutama erinevaid teavikuid. Suunatakse eri infoallikatesse kriitiliselt suhtuma.

Läbiv teema „**Tehnoloogia ja innovatsioon**“. Tutvustatakse tehnoloogia arengut läbi aegade. Selgitatakse, kuidas innovatsioon on mõjutanud inimkonna ajaloo kulgu.

Läbiv teema „**Tervis ja ohutus**“. Käsitletakse inimese tervisekäitumist läbi ajaloo. Õpetatakse hindama tervist säästvaid harjumusi ja käitumist.

Läbiv teema „**Väärtused ja kõlblus**“. Õpetatakse hindama demokraatlikke väärtusi. Õpetatakse viisakalt ja teisi arvestavalt avaldama oma arvamust, seisukohti ja väärtushinnanguid. Õpetatakse arvestama teistsuguseid arvamusi, seisukohti ja väärtushinnanguid.

2.1.4 Ainevaldkondlikud hindamise erisused

Ajaloo hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusväärse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud argumentide toel.

2.1.5 Hindamise aeg ja põhimõtted

LÕ-õpilase õppimise edukus sõltub õppija erivajaduse olemusest, isiksuse omadustest ja võimetest, soovist ja oskusest õppida. Määrava tähtsusega on seejuures õpilase tunnetusprotsesside areng, mis toimub LÕ-õpilasel eakohasest arengust aeglasemalt ning eripäradega. Täpsemalt saate arenguspetsiifika kohta lugeda vastava alateema peatükist Õpilaste tunnetustegevus ja kõne. Õpilase arenguliste eripärade tõttu on lihtsustatud õppe õpiprotsessis õpetaja roll tavapärasest suurem nii õppimise toetamisel ja mõtestamisel kui ka tulemuste ja tagasiside analüüsil.

Õppimist toetav hindamine peab toimuma pidevalt, st õppeprotsessi erinevatel etappidel: eelhindamine (õppeprotsessi alguses), protsessihindamine (õppeprotsessi käigus), järelhindamine (õppeprotsessi lõpus).

Oluline on teadvustada, mis eesmärgil hindamine toimub ning kuidas toetada LÕ-õpilast sellisel viisil, et hindamise tulemus oleks asjakohane ja tõene.

2.1.6 Õppekorralduse erisused

Lihtsustatud õppe puhul tuleb arvestada õpilaste arenguperioode, mis jagunevad järgmiselt: 1.–2. kl, 3.–5. kl, 6.–7. kl, 8.–9. kl. Selline jaotus, mis ei ühti kooliastmetega, tuleneb õpilaste arengu seaduspärasustest – muutustest õppijate kognitiivses arengus ning kõne ja isiksuse arengus.

Õppetegevus 6.–7. klassis

6. klassis algav ajaloo õppimine võimaldab õpilastel suhestuda minevikuga. Ajalooõpetuses lähtutakse õpilasest kui ajaloo osalejast. Õpilasel kujundatakse arusaam, et ajalugu on ka tema enda lugu. Toetatakse õpilase isiklikele kogemustele ning eelnevatele teadmistele ja kujutlustele, kesksel kohal on nende aktualiseerimine ja süstematiseerimine. Ajalooga tutvumine algab enamasti õpetaja suunamisel ja juhendamisel, kasutatakse praktilisi õpiülesandeid (nt vanematelt ja vanavanematelt teabe kogumine oma pere ja suguvõsa kohta). Korraldatakse õppekäike muuseumidesse ja ajaloolistesse paikadesse, vaadatakse õppefilme. Õppetegevuse käigus omandatakse mitmesuguseid oskusi (küsimuste esitamine, teabehankimine, eneseväljendamine), arendatakse koostööoskusi ja kujutlusvõimet. Ajalootunnis

kasutatavad õpitegevused (lugemine, küsimustele vastamine, arutlemine, jutustuse kuulamine, ümberjutustamine) toetavad õpilaste psüühiliste protsesside ja kõne arengut, sealhulgas sõnavara rikastumist. Uut teemat käsitlema asudes selgitatakse välja õpilase eelteadmised ja laiendatakse sõnavara, et vältida võimalike väärkujutluste kinnistumist ja uute kujunemist. 6. klassis omandatakse teadmisi õpilase lähiümbruse kohta, 7. klassis keskendutakse juba laiemalt Eesti ajaloo ja üldajaloo õppimisele.

Õppetegevus 8.–9. klassis

8. ja 9. klassis keskendutakse Eesti ajaloo seostele Euroopa ja maailma ajalooga. Euroopas ja maailmas toimunud sündmusi käsitletakse eeskätt Eesti ajaloo paremaks selgitamiseks ja ilmestamiseks. Rõhutatakse, et Euroopas toimunud sündmused on tugevasti mõjutanud Eestis toimunud sündmusi (sõjad, revolutsioonid, tootmissuhete muutused jms). Ajalooõpetuse puhul seni olulisena rõhutatud põhimõtetele lisandub 8.–9. klassis tähelepanu pööramine otsestele ja kaudsetele põhjuslikele seostele. 8. klassi ajalooõpetuses on oluline tuua selgelt esile seosed varem õpituga, 9. klassis on põhitähelepanu lähiajaloo sündmustel, kuna just neil on igapäevaelus kõige tajutavam mõju õpilasele, tema perele/suguvõsale ja keskkonnale. Kesksel kohal on õpetaja ja õpilase koostöö. Õpilane vajab õpetaja tuge ja juhendamist põhikooli lõpuni. Arvestades õpilaste lugemisraskusi, loetakse teksti klassis ühiselt ning analüüsitakse seejärel loetut õpetaja suunamisel, et tagada selle mõistmine. Peale uute mõistete omandamise on olulisel kohal ka sõnavara laiendamine üldisemalt. Põhikooli lõpuni on vajalik näitlikustamine, teavet ei saada ainult õppetekstidest, vaid ka teistest allikatest (õpetaja jutustus, õppefilm, kaardid, fotod jne). Suur osa näitlikustamisest toimub teabe- ja sidetehnikavahendite toel. Õppe raames tehakse õppekäike muuseumidesse ja ajaloolistesse paikadesse, näidatakse filme, mis kajastavad minevikus toimunud sündmusi jne.

2.1.7 Õppekeskkonna erisused

Teadmiste-oskuste omandamiseks on vajalik sobiv õpikeskkond. Olulisel kohal on näiteks füüsiline ruum ja vahendid, jõukohane õppevara ja õpetamine, õppija ning õpetaja vaheline suhe ja koostöö. Ka LÕ-õpilaste õpetamisel on oluline järgida kaasaegse õpikäsituse põhimõtteid, kuid seejuures tuleb väga täpselt arvestada laste õppimise eripärasid ning nendest lähtudes leida sobivad lahendused. Näiteks tähendab õppimine teadmiste aktiivset konstrueerimist ning olemasolevate ja uute teadmiste seostamist. Sellist kognitiivset tegevust võimaldavad eakohaselt arenenud täidesaatvad funktsioonid ja kõne. LÕ-õpilastel on nimetatud valdkondade arengus puudujäägid, mistõttu on vajalik, et täiskasvanu suunab pidevalt lapse õppimist sobival keerukuse astmel - õppimine toimub õppija ja õpetaja vahelises koostöös.

3. AINEKAVA „AJALUGU“ LÕK

3.1 Õppeaine kirjeldus, sh ainespetsiifikast lähtuvad erisused

Ajaloo õpetamine põhikoolis kujundab õpilastes huvi ajaloo vastu. See hõlmab arusaamist sündmustest ja muutustest oma lähikonna ning inimkonna ajaloos ja aja kulgemise seaduspärasustest. Õpetus algab õpilase ja tema pere elukäigu seostamisest kodukoha ja Eesti ajalooa. Aine käsitlemine aitab luua teadmist, et iga inimene on osa ajaloost ning et ajalugu mõjutab igaüht.

Õpetamine põhineb kontsentrisuse printsiibil, toetudes ajateljele ning lähtudes varem õpitust. Õppeaine eesmärgid on:

- o tekitada huvi oma pere, kodukoha ja kodumaa mineviku vastu;
- o laiendada ainealaseid teadmisi; suunata aduma inimeste eluolu muutumist läbi aja; suunata mõistma aja kulgemise seaduspära;
- o arendada lugemis- ja kirjutamisoskust;
- o laiendada sõnavara; arendada oskust küsida vajadusel abi ja selgitusi;
- o õpetada mõistma enda kui kodaniku rolli ühiskonnas ning oma õigusi ja kohustusi.

Ajalooõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- o tunneb huvi mineviku vastu; teab, et minevik on olnud muutuv ja väga mitmekesine;
- o omab üldist ettekujutust Eesti ajaloost ja sellega seoses üldjoontes kogu maailma ajaloost;
- o kirjeldab abivahendite toel olulisi ajaloosündmusi, inimeste eluviisi ja tegevusalasid õpitud ajastutel;
- o teab, et maailmas toimunud sündmused on otseselt või kaudselt mõjutanud nii Eestis kui ka mujal Euroopas toimunud sündmusi; teab, et poliitikal on suur roll maailma riikide omavahelistes suhetes;
- o nimetab oma põhiõigusi ning kohustusi Eesti Vabariigi kodanikuna, kirjeldab Eesti riigi valitsemiskorda;
- o teab ja väärtustab kombeid ning traditsioone oma kultuuris; väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning määratleb end oma rahva liikmena;
- o leiab infot eri teabeallikatest, oskab hinnata erinevate teabeallikate usaldusväärsust.

3.2 Kooliastme teadmised, oskused ja hoiakud

II kooliaste	III kooliaste
5-6. klassi lõpetaja: <ul style="list-style-type: none"> o tunneb huvi oma pere, kodukoha ja kodumaa vastu; o mõistab ajatelje abil sündmuste ajalist järgnevust ja ajaloo jaotamist ajastuteks; o tajub eluolu ja esemelise keskkonna muutumist läbi aja; o mõistab, kuidas muutus inimeste eluolu muinasajal; o kirjeldab mõnd olulist ajaloolist isikut ja tema rolli ajaloos. 	7-9. klassi lõpetaja: <ul style="list-style-type: none"> o mõistab, kuidas on läbi ajaloo muutunud eestlaste eluolu ja esemeline keskkond; o kirjeldab mõningaid Eesti ajalugu mõjutanud sündmusi Euroopa ja maailma ajaloos; o kirjeldab uusaja ja lähiajaloo sündmusi Eesti ajaloos; o mõistab oluliste isikute rolli Eesti, Euroopa ja maailma ajaloos; o mõistab ajatelje abil sündmuste ajalist järgnevust ja ajaloosündmuste täpset dateerimist; o kirjeldab Eesti Vabariigi valitsemiskorda ja seda, kuidas riik toimib; o väärtustab oma kodumaad ja selle kodanikuks olemist.

3.3 Õppesisu klaasiti

3.3.1 Ajalugu 6. klass

Lõiming teiste õppeainetega

Ajalugu ja eesti keel

Arendatakse lugemis- ja kirjutamisoskust. Arendatakse info leidmise oskust.

Arendatakse eneseväljendusoskust. Ajalugu ja matemaatika

Õpetatakse mõistma sündmuste järgnevust, kasutades ajatelge (mõisted enne ja pärast).

Toetudes matemaatilistele oskustele arvutatakse sündmuste toimumisaega ja sellest möödunud aega.

Kinnistatakse teadmisi ajajuhikutest (kuupäev, aasta, aastakümme, sajand, aastatuhat).

Õpetatakse Rooma numbritega aastatuhandete märkimist.

Ajalugu ja loodusõpetus

Käsitletakse inimeste suhteid loodusega erinevatel ajaperioodidel.

Korraldatakse temaatilisi õppekäike.

Ajalugu ja inimeseõpetus

Käsitletakse inimese tervisekäitumist läbi aegade.

Käsitletakse toidu- ja joogikultuuri muutumist läbi ajaloo. Käsitletakse inimsuhete ja eluviiside muutust läbi aegade. Ajalugu ja kunstained

Võrreldakse eri aegade eluasemeid ja tarbeesemeid.

Näituste ja muuseumide külastamine, filmide vaatamine.

Ajalugu ja tööõpetus Tutvustatakse tööriistade ja -võtete arengut ning eri materjalide kasutuselevõttu.

Õpitulemused	Õppesisu ja tegevused
<ul style="list-style-type: none"> o Mõistab, et ajalugu on lugu erinevatest aegadest; o mõistab, et ajatelg kujutab aja kulgemist ning märgib sellele oma sünniaja ning käesoleva aasta; o näitab perepilte ja räägib oma pereliikmetest; 	Sissejuhatus (7 tundi) <ul style="list-style-type: none"> o Mis on ajalugu? (2 tundi) o Ajaarvamine (1 tund) o Mida me minevikust mäletame? (1 tund) o Suguvõsa ajalugu (1 tund) o Minu suguvõsa (2 tundi)
<ul style="list-style-type: none"> o nimetab oma lähisugulasi ja teab nende ameteid; o nimetab seiku oma lapsepõlvest ja räägib oma kodust; o koostab oma pere sugupuu; o saab eluliste näidete varal aru mõistete "sugupuu", "põlvkond" ja "esivanemad" tähendusest; o peab oluliseks põlvkondade vahelisi sidemeid ja hindab teadmisi oma sugulaste kohta; o mõistab, et möödunud sündmused nii tema enda elus kui ka ümbritsevas maailmas ongi ajalugu. 	Mõisted: <ul style="list-style-type: none"> o Ajatelg; o Jeesus Kristus, mõisted eKr ja pKr; o aastakümme, -sada (sajand), -tuhat; o perekond; o põlvkond; o sugupuu; o esivanemad; o sugulased ja hõimlased; o ajalugu.
<ul style="list-style-type: none"> o nimetab sarnasusi ja erinevusi enda vanemate ning vanavanemate lapsepõlve vahel; 	Meenutused kui ajalooallikad (8 tundi) <ul style="list-style-type: none"> o Vanemate (ema, isa) lapsepõlve aegne elu maal (1 tund) o Vanemate lapsepõlve aegne elu linnas (1 tund)

<ul style="list-style-type: none"> o nimetab sarnasusi ning erinevusi linna- ja maainimeste elus tänapäeval ja minevikus; o võrdleb koolielu tänapäeval ja minevikus; o võrdleb inimeste toitumis- ja riietumisvõimalusi minevikus ja tänapäeval. 	<ul style="list-style-type: none"> o Vanavanemate elu maal nende noorusajal(1 tund) o Vanavanemate elu linnas nende noorusajal (1 tund) o Kool läbi aegade (2 tundi) o Toit inimeste elus eri aegadel (1 tund) o Eri ajastute inimeste rõivad (1 tund)
<ul style="list-style-type: none"> o Uurib ja iseloomustab mõnd vana eset ning võrdleb seda tänapäevasega; o nimetab olulisemaid Eesti/kodukoha muuseume; o selgitab, milleks on muuseumid vajalikud ja mida seal eksponeeritakse; o nimetab ja eristab ajalooallikaid; o selgitab, milleks arhiivid on vajalikud ja mida seal säilitatakse; o nimetab kodukoha vanemaid hooneid/linnamägesid/kalmistuid; o võrdleb tänapäevaseid ja vanu hooneid ning elamistingimusi; o mõistab, et maapõuest võib leida esemeid, ehitisi ja säilmeid, mis annavad ajaloo kohta teavet; o nimetab mõningaid eesti filme ja raamatuid, mis käsitlevad ajaloosündmusi. 	<ul style="list-style-type: none"> o Meenutused kui ajalooallikad <p>Mõisted: lapsepõlv; minevik ja tänapäev.</p>
<ul style="list-style-type: none"> o selgitab millised leiud viitavad esmasele inimasustusele; o kirjeldab inimeste eluolu eri ajastutel (elukoht, eluviis, tegevused); 	<ul style="list-style-type: none"> Kirjalikud ja esemelised ajalooallikad (12 tundi) o Vanad asjad jutustavad minevikust (2 tundi) o Muuseum (2 tundi) o Kirjalikud ajalooallikad, arhiiv (1 tund) o Vanad ehitised jutustavad minevikust (2 tundi) o Rehetare (1 tund) o Ajaloo jäljed maastikul ja maapõues (1 tund) o Raamatud räägivad ajaloost (1 tund) o Filmid räägivad ajaloost (2 tundi)

	Mõisted: muuseum ja arhiiv; ajalooallikas; rehetare; arheoloog; kalmistu ja kalme; linnamägi.
<ul style="list-style-type: none"> o võrdleb tänapäevast ja vanavanemate lapsepõlveaegset kodukohta. 	<p>Kodukoht läbi aegade (8 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Esimesed märgid inimasustusest Eesti aladel (1 tund) o Kodukoht muinasajal (1 tund) o Kodukoht keskajal (1 tund) o Kodukoht vanavanemate lapsepõlves (1 tund) o Eluolu kodukohas kaasajal (2 tundi) o Kordamine (2 tundi) <p>Mõisted: jääaeg, muinasaeg, keskaeg, uusaeg, uusim aeg; inimasustus.</p>

3.3.2 Ajalugu 7. klass

Lõiming teiste õppeainetega

Ajalugu ja eesti keel Arendatakse lugemis- ja kirjutamisoskust. Arendatakse info leidmise oskust.

Arendatakse eneseväljendusoskust.

Ajalugu ja võõrkeeled

Õpetatakse korrektselt hääldama ja kirjutama võõrapäraseid nimesid ja sõnu. Tutvustatakse teiste rahvaste ajalugu ja kultuuri. Ajalugu ja matemaatika

Õpetatakse mõistma ajalooliste sündmuste järgnevust, kasutades ajatelge.

Toetudes matemaatilistele oskustele arvutatakse sündmuste toimumisaega ja sellest möödunud aega.

Kinnistatakse teadmisi ajaühikutest (kuupäev, aasta, aastakümme, sajand, aastatuhat). Kinnistatakse teadmisi Rooma numbritest. Ajalugu ja loodusõpetus

Käsitletakse liikide arengut läbi aegade.

Õpetatakse taime- ja loomaliikide ning loodusvarade kasutuselevõttu läbi ajaloo.

Käsitletakse inimeste suhteid loodusega erinevatel ajaperioodidel.

Ajalugu ja inimeseõpetus

Käsitletakse inimese tervisekäitumist läbi aegade.

Käsitletakse toidu- ja joogikultuuri muutumist läbi ajaloo.

SOTSIAALAINED LÕK

Käsitletakse inimsuhete ja eluviiside muutust läbi aegade.

Ajalugu ja kunstiained

Tutvustatakse eri ajastute muusikat.

Käsitletakse ehituskunsti muutumist ja arengut aegade jooksul.

Korraldatakse kunstiteemalisi õppekäike (näituste ja muuseumide külastamine, filmide vaatamine). Ajalugu ja kehaline kasvatus

Tutvustatakse antiikolümpiamänge.

Ajalugu ja tööõpetus.

Tutvustatakse tööriistade ja -võtete arengut ning eri materjalide kasutuselevõttu. Tutvustatakse tehnika ajalugu ja olulisi leiutisi.

Õpitulemused	Õppesisu ja tegevused
<ul style="list-style-type: none"> o Joonistab ajatelje ning märgib sellele erinevad ajastud; o kirjeldab lühidalt inimeste eluolu kiviajal; o nimetab piltide abil esimesi koduloomi ja põllukultuure; o selgitab põhjuseid, miks inimene loobus rändavast eluviisist; o kirjeldab näidete varal, kuidas muutus tööriistade materjal ja kvaliteet metallide kasutuselevõttuga; o kirjeldab näidete varal, kuidas looduslikud tingimused kujundasid muinasaja inimeste eluolu. 	<p>Muinasaeg (8 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Ajaarvamisest (1 tund) o Kiviaeg (1 tund) o Tule kasutuselevõtt (1 tund) o Karjakasvatuse ja põlluharimise algus (1 tund) o Metallide kasutuselevõtt (2 tundi) o Looduslike tingimuste osa inimkonna arenemisel (1 tund) o Muinasaja ajajärgud ja nende üldiseloostus: kordamine (1 tund) <p>Mõisted: korilus, korilased ja kütid; tulekivi; metall ja sulam; tina, vask, pronks, raud.</p>
<ul style="list-style-type: none"> o Kirjeldab kuidas tekkis ja lõppes jääaeg; o joonistab ajatelje ning märgib sellele muinasaja ning esimeste teadaolevate asulate tekkeajad Eesti alal; o loetleb esimesi asulakohti Eesti aladel ning mida seal on leitud; o leiab Euroopa kaardilt Eesti asukoha; o näitab Eesti kaardil esimesi asulakohti; 	<p>Muinasaeg Eestis (7 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Jääaja lõpp ja esimesed inimasustuse jäljed Eesti aladel (1 tund) o Muistsete eestlaste eluolu (2 tundi) o Eestlased muinasaja lõpus (2 tundi) o Eestlaste naaberrahvad ja kujunevad riigid (1 tund) o Kordamine (1 tund) <p>Mõisted: jääaeg; inimasustus ja asula; muistne; ohverdamine ja hiied; linnus; riik; naaberrahvas ja -riik.</p>

<ul style="list-style-type: none"> o kirjeldab eestlaste eluolu muinasajal ja selle lõpul; o nimetab eestlaste naaberrahvaid ja -riike ja näitab neid kaardil. 	
<ul style="list-style-type: none"> o Märgib ajateljele vanaaja ning selle olulisemad daatumid (nt kirja teke, Cheopsi püramiidi rajamine, Suure Hiina müüri ehitamine jne); o mõistab, miks vanaaja riigid tekkisid suurte jõgede äärde; o nimetab vanaaja riikidest pärinevaid leiutisi ja uuendusi (nt ehituses); o nimetab vanaaja riikide kultuurisaavutusi; o selgitab abiga olulisemaid teemakohaseid mõisteid; o kirjeldab, kuidas ristiusk tekkis ja millised on ristiusu põhimõtteid. 	<p>Vanaaeg (13 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Mesopotaamia (2 tundi) o Vana-Egiptus (2 tundi) o Vana-India (1 tund) o Vana-Hiina (1 tund) o Vana-Kreeka (2 tundi) o Vana-Rooma (2 tundi) o Ristiusu teke (2 tundi) o Kordamine (1 tund) <p>Mõisted: tamm, kanal ja niisutusviljelus; kliima; kiilkiri; kultuur; sumerid; seadused; linnriik; tempel, jumalad ja preestrid; valitsejad (vaarao, kuningas, keiser); ori; püramiid ja muumia; papüürus ja hieroglüüfid; olümpiamängud; tsement; gladiaator; ladina keel; kristlus ja piibel.</p>
<ul style="list-style-type: none"> o Märgib ajateljele keskaja; o nimetab põhilisi ühiskonnaklasse; o kirjeldab lühidalt talupoegade ja feodaalide elu; o kirjeldab piltide abil keskaegset linna (nt Tallinna näitel) ja selle elanikke ning nende tegevusalasid; o kirjeldab, mis on kirik ja mis on selle ülesanded; o selgitab, millist rolli omas kirik keskaja inimese elus; o selgitab, miks katoliku kirik algatas ristisõjad. 	<p>Keskajast ja feodaalkorrast (9 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Keskaja üldiseloomustus (1 tund) o Põlluharimise areng keskajal (1 tund) o Talupoegade eluolu (1 tund) o Feodaalide eluolu (1 tund) o Keskaegsed linnad (2 tundi) o Ristiusu kirik ja ristisõjad (2 tundi) o Kordamine (1 tund) <p>Mõisted: keskaeg; feodaal; teotöö; vaimulik; naturaalmajandus; pärisorjus; rüütel ja kannupoiss; raekoda, raad; tsunft; meister, sell, õpipoiss; katoliku kirik; paavst, piiskop, preester; klooster, munk ja nunn; pühak, palverännak; rüütliordu; ristisõda.</p>
<ul style="list-style-type: none"> o Märgib ajateljele muistse vabadusvõitluse toimumisaja; o mõistab näidete varal, miks ristisõda meie aladele laienes; o loetleb, millistest riikidest ristisõdijad tulid; 	<p>Eestlaste muistne vabadusvõitlus (7 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Liivlaste ja lätlaste alistamine ristisõja käigus (1 tund) o Muistse vabadusvõitluse algus (1 tund)

<ul style="list-style-type: none"> o loetleb muistse vabadusvõitluse olulisemaid lahinguid ja nende tulemusi ning tähtsamaid isikuid; o kirjeldab, kuidas lõppes muistne vabadusvõitlus, mis see eestlastele kaasa tõi ja mis oli kaotuse põhjuseks. 	<ul style="list-style-type: none"> o Muistse vabadusvõitluse olulisemad lahingud (1 tund) o Taanlased Põhja-Eestis (1 tund) o Muistse vabadusvõitluse lõpp (1 tund) o Miks eestlased lüüa said? (1 tund) o Kordamine (1 tund) <p>Mõisted: ristitu ja pagan; Mõõgavendade ordu; eestlaste vanemad; muistne vabadusvõitlus; kroonika ja kroonik; kiviheitemasin, piiramistorn; katk.</p>
<ul style="list-style-type: none"> o nimetab Liivi sõjas osalenud riike ja selgitab üldist sündmuste käiku; o kirjeldab lühidalt talupoegade elu muutust Rootsi ajal; o mõistab, et Rootsi ajal hakati mõtlema maarahva harimisele ning tegevust alustasid esimesed talurahvakoolid; o kirjeldab, kes oli Forselius, mis rolli omas kohalikus hariduselus tema loodud õpetajate seminar; o selgitab, kuidas asutati Tartu Ülikool, mida seal õpetati; o võrdleb Rootsi-aegset ja tänapäeva kooli. 	<p>Eesti Rootsi riigi koosseisus (2 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Eestikeelse koolihariduse algus (2 tundi) o Tartu Ülikool (1 tund) o Kordamine (1 tund) <p>Mõisted: kubermang; gümnaasium; talurahvakool; ülikool; õpetajate seminar; pastor.</p>
<ul style="list-style-type: none"> o Nimetab hiliskeskaegseid teadus-saavutusi; o näitab kaardil ja nimetab riike, kust maadeavastajad teele asusid ning kuhu nad jõudsid; o märgib ajateljele Ameerika avastamise Columbuse poolt ning Magalhãesi ümbermaailmareisi toimumisaja; o nimetab muutusi meresõidu arengus; o mõistab Kolumbuse tähtsust ajaloos; o räägib abivahendite toel esimesest reisist ümber maailma; o selgitab, mida töid endaga kaasa maadeavastused; o nimetab asumaadest Euroopasse toodud põllukultuure, loomi ja kombeid. 	<p>Suured leiutused ja avastused (9 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Teaduse ja tehnoloogia areng keskaja lõpul (2 tundi) o Trükikunsti leiutamine (1 tund) o Tulirelvade kasutuselevõtmine ja kaitseehitiste muutumine (1 tund) o Meresõidu arenemine ja Ameerika avastamine (2 tundi) o Esimene teekond ümber maailma (1 tund) o Kordamine (2 tundi) <p>Mõisted: pärgament; trükipress; püssirohi ja tulirelvad; vürtsid; kompass; karavell; indiaanlane; asumaa; põliselanik.</p>

SOTSIAALAINED LÕK

3.3.3 Ajalugu 8. klass

Lõiming teiste õppeainetega

Ajalugu ja eesti keel

Arendatakse lugemis- ja kirjutamisoskust. Arendatakse info leidmise oskust.

Arendatakse eneseväljendusoskust.

Ajalugu ja võõrkeeled

Õpetatakse korrektelt hääldama ja kirjutama võõrapäraseid nimesid ja sõnu. Tutvustatakse teiste rahvaste ajalugu ja kultuuri. Ajalugu ja matemaatika

Õpetatakse mõistma ajalooliste sündmuste järgnevust, kasutades ajatelge.

Toetudes matemaatilistele oskustele arvutatakse sündmuste toimumisaega ja sellest möödunud aega.

Kinnistatakse teadmisi ajaühikutest (kuupäev, aasta, aastakümme, sajand, aastatuhat). Kinnistatakse teadmisi Rooma numbritest.

Ajalugu ja loodusõpetus

Õpetatakse loodusvarade kasutuselevõttu läbi ajaloo.

Käsitletakse inimeste suhteid loodusega erinevatel ajaperioodidel.

Käsitletakse loodusteaduste arengut läbi aegade.

Ajalugu ja inimeseõpetus

Käsitletakse inimese tervisekäitumist läbi aegade.

Käsitletakse toidu- ja joogikultuuri muutumist läbi ajaloo.

Käsitletakse inimsuhete ja eluviiside muutust läbi aegade.

Ajalugu ja kunstained

Tutvustatakse XX sajandi alguse olulisemaid eestlastest heliloojaid ja kunstnikke ning nende teoseid.

Ajalugu ja kehaline kasvatus

Tutvustatakse XX sajandi alguse olulisemaid eestlastest sportlasi ja esimesi spordiseltse.

Korraldatakse õppekäike (õppekäik Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseumi).

Ajalugu ja tööõpetus

Tutvustatakse tehnika arengut ja olulisemaid leiutisi uusajal.

Tutvustatakse üleminekut käsitöölt tööstuslikule tootmisele.

Õpitulemused	Õppesisu ja tegevused
<ul style="list-style-type: none"> o Märgib ajateljele uusaja kokkuleppelise alguse, Ameerika iseseisvussõja, Suure Prantsuse revolutsiooni, Napoleoni sõjakäigud; o nimetab ja näitab kaardil suuremaid Euroopa riike ja Põhja-Ameerikat; o selgitab lühidalt piltide abil Ameerika iseseisvuspüüdlusi, sõja käiku ja tulemusi; o nimetab lühidalt piltide abil Suure Prantsuse revolutsiooni olulisemaid sündmusi, tähtsamaid tegelasi ja saavutusi; o kirjeldab lühidalt piltide abil Napoleoni sõjakäike ja nimetab tema olulisemaid saavutusi; o kirjeldab lühidalt kaardi abil mõne Euroopa riigi saatust pärast Napoleoni sõdu; o kirjeldab lühidalt piltide abil, kuidas tööstusrevolutsioon muutis maailma: üleminek tööstuslikule tootmisele (aurumasin), muutused transpordis (auruvedur ja -laev), fotograafia jne. 	<p>Maailm uusajal (12 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Mis on uusaeg? (1 tund) o Euroopa uusaja algul (1 tund) o Ameerika iseseisvussõda ja USA sünd (2 tundi) o Suur Prantsuse revolutsioon (2 tundi) o Napoleoni sõjad (2 tundi) o Euroopa pärast Napoleoni sõdu (1 tund) o Tööstusrevolutsioon ja olulisemad leiutised (2 tundi) o Kordamine (1 tund) <p>Mõisted: uusaeg; revolutsioon; kodanlus; parlament; kapitalism ja kapital; aurumasin, aurulaev ja -vedur; manufaktuur ja vabrik; tooraine; asumaa ehk koloonia; sisse- ja väljarändaja; terror; palgasõdur ja nekrut; partisan; pärisorjus.</p>
<ul style="list-style-type: none"> o Märgib ajateljele Põhjasõja toimumisaja, pärisorjuse kaotamise Eesti- ja Liivimaal; o nimetab ja näitab kaardil suuremaid Euroopa riike; o kirjeldab, kuidas muutus talupoegade elu pärast pärisorjuse kaotamist; o võrdleb lühidalt skeemi abil päris- ja teoorjust; o kirjeldab piltide abil mõisnike elu; 	<p>Eesti Tsaari-Venemaa võimu all (10 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Põhjasõda ja Peeter I (2 tundi) o Eesti pärast ühendamist Venemaaga, muudatused majanduses (1 tund) o Talupoegade koormiste suurendamine (1 tund) o Pärisorjus, selle kaotamine ja asendamine teoorjusega (2 tundi) o Mõisnike eluolu (1 tund) o Teorendilt raharendile ja talude päriseksostmine (1 tund)

<ul style="list-style-type: none"> o selgitab teo- ja raharendi erinevust, kirjeldab kuidas algas talude päriksostmine; o selgitab, mis põhjustas talupoegade hulgas pahameelt ning põhjustas rahutusi. 	<ul style="list-style-type: none"> o Talurahvarahutused, Mahtra sõda (1 tund) o Kordamine (1 tund) <p>Mõisted: ikaldus; tsaar; baltisaksa mõisnik; Balti erikord; pearahamaks; teoorjus, koormis; raharent; kinnis- ja vallasvara; mõisa ametimehed: mõisavalitseja, kõrtsmik, mölder, meier.</p>
<ul style="list-style-type: none"> o Märgeb ajateljele 19. sajandi; o nimetab piltide abil talupere liikmed ja nende rollid; o nimetab piltide abil taluhooneid ja nende otstarvet; o nimetab pudulojuseid, keda talus peeti; o kirjeldab pildi abil rehielamut ja selle sisustust; o selgitab, milline otstarve oli rehielamul vilja töötlemisel; o nimetab piltide abil talupere olulisemaid töid ning o tööriistu; o kirjeldab lühidalt talupere igapäevast ja pühadeaegset toidulauda ning võrdleb neid tänapäevastega; o võrdleb 19. sajandi ja tänapäeva inimeste igapäevaelu; o nimetab kalendri abil olulisemaid rahvakalendri tähtpäevi ja teab mõningaid kombeid; o kirjeldab piltide/filmi näitel koolielu 19. saj talurahvakoolis ja võrdleb seda tänapäevasega; o nimetab õppeaineid valla- ja kihelkonnakoolis ja võrdleb neid oma tunniplaaniga. 	<p>Eesti talurahva elu 19. sajandil (9 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Talupere (1 tund) o Talu hooned (1 tund) o Talupere aastaringsed tööd (2 tundi) o Talurahva söök ja söögikombed (1 tund) o Rahvakalender ja rahvakombed (1 tund) o Talurahvakoolid (2 tundi) o Kordamine (1 tund) <p>Mõisted: talupere: peremees, perenaine, sulane ja teenijatüdruk, karjane; rehielamu, suitsutare; rehepeks; vald ja kihelkond; vallakool ja kihelkonnakool; koolmeister ja kõster; estofiil; pudulojus; leer, leeriõpetus.</p>
<ul style="list-style-type: none"> o Märgeb ajateljele ärkamisaja olulisemad sündmused; nimetab lühidalt ärkamisajale eelnenud sündmusi ja tegelasi; 	<p>Rahvuslik ärkamisaeg (11 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Ärkamisaja eellugu ja Kr. J. Peterson (1 tund) o Fr. R. Kreutzwald ja „Kalevipoeg“ (2 tundi)

<ul style="list-style-type: none"> o nimetab piltide abil ärkamisaja tähtsamaid tegelasi ja nende olulisemaid saavutusi; o nimetab Eesti esimesi kutselisi teatreid ja linnu, kus need kodulinnu; kirjeldab, kelle eestvõttel, millal ja kus toimus esimene üldlaulupidu ning kirjeldab seda sündmust lühidalt; selgitab, mis on rahvaluule; kirjeldab, kuidas pandi alus Eesti Rahva Muuseumi kogudele. 	<ul style="list-style-type: none"> o J. V. Jannsen ja „Postimees“ (1 tund) o Vanemuise Selts ja I üldlaulupidu (2 tundi) o L. Koidula ja Eesti teatri algus (2 tundi) o J. Hurt (1 tund) o C. R. Jakobson (1 tund) o Kordamine (1 tund) <p>Mõisted: ärkamisaeg; rahvaluule; eepos; kadakasaks.</p>
<ul style="list-style-type: none"> o Märgib ajateljele Eesti rahvusvärvide esmase kasutuselevõtu (EÜS-i lipp); o näitab kaardil 19. saj lõpu Eesti tööstuslinna ja raudteeühendusi; o kirjeldab piltide abil tööliste elu- ja töötingimusi 19. sajandi lõpus ning võrdleb neid tänapäevaste oludega; o kirjeldab lühidalt ja näidete varal, miks venestamine algas ning milles see seisnes; o nimetab piltide abil rahvusliku liikumise juhte venestamisajal; o nimetab piltide abil tuntumaid spordiseltsidest võrsunud spordikuulsusi. 	<p>Tööstuse areng/venestamisaeg (8 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Esimesed vabrikud ja raudteed Eestis (1 tund) o Tööliste elu (1 tund) o Venestamisaeg (1 tund) o Rahvuslik liikumine venestamisajal (1 tund) o EÜS ja Eesti rahvusvärvide algus (1 tund) o J. Tõnisson ja „Postimees“ (1 tund) o Karskus- ja spordiseltsid, G. Lurich (1 tund) o Kordamine (1 tund) <p>Mõisted: venestamine; üliõpilasselts; karsklane.</p>
<ul style="list-style-type: none"> o Märgib ajateljele 1905. a revolutsiooni; o näitab kaardil Vene impeeriumi; o nimetab lühidalt revolutsiooni põhjusi ning selgitab piltide abil selle sündmusi; o kirjeldab lühidalt näitvahendite toel 1905. a sündmusi o Eestis: streigid, mõisate põletamine, karistussalkade tegutsemine; o näitab kaardil maid, kuhu eestlased välja rändasid; o nimetab piltide abil 20. saj alguse tuntumaid Eesti kirjanikke, kunstnikke ja heliloojaid ning olulisi kultuurisündmusi (Eesti Rahva 	<p>Eesti XX sajandi alguses (7 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Eesti majandus XX sajandi algul (1 tund) o 1905.-1907. aasta revolutsioon (1 tund) o Revolutsioonisündmused Eestis (2 tundi) o Eesti enne I maailmasõda, väljarändamine (1 tund) o Eesti kultuur XX sajandi algul (1 tund) o Kordamine (1 tund) <p>Mõisted: impeerium; linnapea; majanduskriis; streik, meeleavaldus; riigiduuma.</p>

Muuseumi ja esimese eestikeelse keskkooli avamine).	
<ul style="list-style-type: none"> o Märgib ajateljele I maailmasõja toimumisaja, 1917. a revolutsiooni; o nimetab piltide abil 19. saj lõpu ja 20. saj alguse o olulisemaid leiutisi (kino, auto, lennuk jne); o näitab kaardil impeeriume ja nende asumaid; o nimetab lühidalt I maailmasõja põhjusi ja kirjeldab selle algust; o nimetab piltide abil I maailmasõja käigus kasutusele võetud sõjalisi uuendusi; o näitab kaardil pärast I maailmasõda tekkinud uusi riike; o kirjeldab lühidalt rahva olukorda tsaari-Venemaal ning selgitab, miks ja kuidas revolutsioon aset leidis; o kirjeldab piltide ja kaardi abil sündmusi Eestis 1917. o aastal; o kirjeldab, kuidas ja millal Eesti iseseisvus. 	<p>Maailm enne ja pärast I maailmasõda (13 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Suured leiutused ja avastused (2 tundi) o Suurriikide ajastu (Briti impeerium, Ameerika Ühendriigid, Tsaari-Venemaa, Saksamaa, Prantsusmaa) (1 tund) o I maailmasõja põhjused ja algus (1 tund) o 1917. aasta revolutsioon Venemaal ja Nõukogude võimu kehtestamine (2 tundi) o I maailmasõja lõpp (1 tund) o Sündmused Eestis 1917. aastal (1 tund) o Sündmused Eestis 1918. aastal (1 tund) o Kordamine (4 tundi) <p>Mõisted: bolševikud ehk enamlased; nõukogude võim; kommunistlik partei.</p>

3.3.4 Ajalugu 9. klass

Lõiming teiste õppeainetega

Ajalugu ja eesti keel Arendatakse lugemis- ja kirjutamisoskust.

Arendatakse info leidmise oskust.

Arendatakse eneseväljendusoskust.

Tutvustatakse XX sajandi Eesti tuntumaid luuletajaid ja kirjanikke.

Ajalugu ja võõrkeeled

Õpetatakse korrektselt hääldama ja kirjutama võõrapäraseid nimesid ja sõnu.

Tutvustatakse teiste rahvaste ajalugu ja kultuuri. Ajalugu ja matemaatika

Õpetatakse mõistma ajalooliste sündmuste järgnevust, kasutades ajatelge.

SOTSIAALAINED LÕK

Toetudes matemaatilistele oskustele arvutatakse sündmuste toimumisaega ja sellest möödunud aega.

Kinnistatakse teadmisi ajajuhikutest (kuupäev, aasta, aastakümme, sajand, aastatuhat). Kinnistatakse teadmisi Rooma numbritest.

Ajalugu ja loodusõpetus

Tutvustatakse Eestis leiduvaid maavarasid.

Ajalugu ja inimeseõpetus

Käsitletakse eluolu ja eluviiside muutusi läbi XX sajandi.

Ajalugu ja kunstiained

Tutvustatakse XX sajandi tuntumaid Eesti heliloojaid ja kunstnikke.

Ajalugu ja kehaline kasvatus

Tutvustatakse XX sajandi tuntumaid Eesti sportlasi.

Ajalugu ja tööõpetus

Tutvustatakse tehnika arengut XX sajandil.

Õpitegevused	Õppesisu ja tegevused
<ul style="list-style-type: none"> o Märgib ajateljele Vabadussõja toimumise ja Tartu rahu sõlmimise aja; näitab kaardil Vabadussõja käiku ja nimetab olulisemaid lahinguid; o nimetab piltide abil Vabadussõja-aegseid olulisemaid tegelasi; o kirjeldab lühidalt piltide ja kaardi abil sõda Landeswehriga; o selgitab lühidalt, miks oli võit Landeswehri üle eestlaste jaoks oluline (Võidupüha tähistamine); o kirjeldab, kuidas ja mis tingimustel lõppes Vabadussõda; o kirjeldab, millal, kus ja kelle vahel sõlmiti Tartu rahu. 	<p>Eesti Vabadussõda (5 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Vabadussõja algus (1 tund) o Eesti vabastamine (1 tund) o Sõda Landeswehriga (1 tund) o Vabadussõja lõpp ja Tartu rahu sõlmimine (1 tund) o Kordamine (1 tund) <p>Mõisted: okupatsioon; Punaarmee; pataljon; soomusrong; Vene valgekaartlased; Landeswehr; Võidupüha; delegatsioon; vahepuha.</p>
<ul style="list-style-type: none"> o Märgib ajateljele Eesti esimese iseseisvusaja; o näitab kaardil Eestit ja nimetab tema tähtsamaid välispartnereid; 	<p>Eesti Vabariik 1918-1940 (5 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Asutav Kogu ja maareform (1 tund) o Eesti Vabariigi sise- ja välispoliitika (1 tund)

<ul style="list-style-type: none"> o nimetab piltide abil Eesti põllumajanduse ja tööstuse põhilisemat toodangut; o nimetab piltide abil Eesti olulisemaid poliitika- ja kultuuritegelasi; o nimetab esimese iseseisvusaja tähtsamaid haridusasutusi (TÜ, TTÜ, Kõrgem Sõjakool). 	<ul style="list-style-type: none"> o Põllumajandus, tööstus, kultuur ja haridus 4.Eesti Vabariigis (2 tundi) o Kordamine (1 tund) <p>Mõisted: maareform; Asutav Kogu; põhiseadus; demokraatia; riigipööre; vapsid; põllutöökool, kodumajanduskool; masinaühistu; talgud; põlevkivi ja fosforiit; majanduskriis.</p>
<ul style="list-style-type: none"> o Märgeb ajateljele maailmasõdade vahelise aja; o näitab kaardil ja nimetab Euroopa riike pärast I maailmasõda; o kirjeldab piltidele toetudes Saksamaa ja selle elanike olukorda pärast I maailmasõda; o kirjeldab lühidalt (abiga), kuidas Hitler võimule tuli; o kirjeldab piltidele toetudes eluolu Nõukogude Liidus; o nimetab piltide abil Nõukogude Liidu valitsejaid (Lenin, Stalin). 	<p>Maailm kahe maailmasõja vahel (3 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Saksamaa pärast I maailmasõda (1 tund) o Kommunistlik Nõukogude Liit (1 tund) o Kordamine (1 tund) <p>Mõisted: füürer; natsid; diktaator; koonduslaager; juudid; NSVL; kolhoos.</p>
<ul style="list-style-type: none"> o Märgeb ajateljele MRP sõlmimise, Talvesõja alguse, Eesti okupeerimise ja juuniküüditamise aja; o näitab kaardil ja nimetab, kuidas Euroopa riigid MRP salaprotokollil alusel jaotati; o näitab Eesti kaardil Punaarmee baaside asukohti ja põhjendab abiga nende valikut; o kirjeldab abiga, kuidas Eesti kaotas iseseisvuse; o kirjeldab abiga, kuidas toimus juuniküüditamine; o kirjeldab abiga, miks Talvesõda algas ja kuidas see lõppes. 	<p>Eesti kaotab iseseisvuse. 1939-1940 (4 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Molotovi-Ribbentropi pakt (1 tund) o Nõukogude Venemaa tegevus naaberriikide suhtes pärast MRP-d (1 tund) o Eesti okupeerimine ja liitmine NSV Liiduga (1 tund) o Kordamine (1 tund) <p>Mõisted: pakt; salaprotokoll; neutraalne; ultimaatum; baas; okupatsioon; ENSV; küüditamine.</p>
<ul style="list-style-type: none"> o Märgeb ajateljele II maailmasõja toimumisaja; o näitab kaardil ja nimetab olulisemaid sõjas osalenud riike; o kirjeldab lühidalt piltidele toetudes II maailmasõja käiku ja selle tulemusi; 	<p>Teine maailmasõda 1939-1945 (4 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o II maailmasõja käik (1 tund) o Okupatsioonid ja sõjasündmused Eestis (1 tund) o Sõjategevuse lõpp Eestis (1 tund) o Kordamine (1 tund)

<ul style="list-style-type: none"> o kirjeldab lühidalt piltide abil okupatsioonide aegset elu Eestis; o kirjeldab lühidalt eestlaste valikuid sõja ajal ja nimetab, kelle poolel sõditi; o kirjeldab lühidalt, kuidas sõda Eesti ja eestlaste jaoks lõppes; o kirjeldab, kuidas sõda mõjutas kodukohta; o näitab kaardil ja nimetab riike, kuhu eestlased sõja lõpus põgenesid. 	<p>Mõisted: blokaad; aatompomm; kaardisüsteem; Eesti Leegion; Eesti Laskurkorpus; metsavennad; soomepoisid.</p>
<ul style="list-style-type: none"> o Märgib ajateljele II maailmasõja lõpu, Eesti taasiseseisvumise ja Nõukogude Liidu lagunemise; o näitab kaardil ja nimetab Euroopa riike pärast II maailmasõda; o kirjeldab lühidalt suurriikide vahelisi suhteid pärast II maailmasõda; o kirjeldab abiga, kuidas toimus märtsiküüditamine; o kirjeldab näidetele tuginedes elu Nõukogude Eestis; o kirjeldab piltidele toetudes Eesti taasiseseisvumisele viinud sündmusi (fosforiidisõda, öölaulupeod, Balti kett); o nimetab põhjusi ja sündmusi, miks NSVL kokku varises. 	<p>Eesti ja muu maailm pärast II maailmasõda (6 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Maailm pärast II maailmasõda, külm sõda (1 tund) o Nõukogude Eesti (2 tundi) o Nõukogude Liidu kokkuvarisemine (1 tund) o Eesti taasiseseisvumine (1 tund) o Kordamine (1 tund) <p>Mõisted: külm sõda; NATO; Balti kett; plaanimajandus ja turumajandus.</p>
<ul style="list-style-type: none"> o mõistab, et tähtsaim seadus on põhiseadus, kus on kirjas inimeste õigused ja kohustused ning toob nende kohta näiteid; o nimetab riigi sümboleid; o nimetab võimul olevat presidenti ja peaministrit; o nimetab piltide abil kõiki Eesti presidente; o nimetab erakondi; o nimetab linnapead/vallavanemat; o nimetab ameteid, kes tagavad riigi siseturvalisust (politsei, päästeamet, kiirabi) ja kirjeldab lühidalt nende ülesandeid; 	<p>Ühiskonnaõpetus (8 tundi)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Põhiseadus ja Eesti riigi sümboolid (1 tund) o Riigikogu, riigipea, valitsus (1 tund) o Kohalik omavalitsus (1 tund) o Korrakaitse (1 tund) o Riigikaitse (1 tund) o Kohus (1 tund) o Eesti ja rahvusvahelised organisatsioonid (Euroopa Liit, NATO) (1 tund) o Kordamine (1 tund) <p>Mõisted: riigi sümbol; riigikogu; valitsus, peaminister ja ministrid; kandidaat; riigieelarve; riigipea, president; partei ehk</p>

<ul style="list-style-type: none"> o vajadusel kutsub abi (112); o kirjeldab lühidalt kaitseväge ja kaitsejõude ülesandeid ja teab nende erinevust; o kirjeldab millega tegelevad kohtud; o selgitab, mis on kohtuniku, prokuröri ja advokaadi roll kohtuistungil; o nimetab olulisemaid rahvusvahelisi organisatsioone, kuhu Eesti kuulub ja loetleb nende sümboleid.	erakond; vallavolikogu/linnavolikogu; vallavanem/linnapea; vallavalitsus/linnaavalitsus; kohtunik, prokurör, advokaat; ÜRO, NATO ja EL.
---	---

4 AINEVALDKOND „INIMESEÕPETUS“ LÕK

4.1 Valdkonnapädevus

Konkreetsem lõiming, kõigi üldpädevuste saavutamine ja kõigi õppekava läbivate teemade käsitlemine ainevaldkonnas.

Inimeseõpetus on lõimitud õppeaine. Ainekava sisaldab nelja põhilist teemade valdkonda: sotsiaalsed toimetulekuoskused (sh enesekohased oskused ja suhtlemisoskused), terviseõpetus, igapäevane elukorraldus ning ühiskonnaõpetus, viimane on lõimitud 1.-5.klassis. Lisaks on inimeseõpetus seotud karjääri planeerimisega, mille osaoskuste arendamine sisaldub nii sotsiaalsete oskuste kui ka igapäevase elukorralduse teemade valdkonnas. Kõikide teemade juures on õpetuse rõhuasetus valdavalt sotsiaalsel ning probleeme ennetaval aspektil. Aine käsitluse kaudu aidatakse õpilastel õppida tundma oma keha, mõistma ja reguleerima oma tunnetustegevust, võimalikult adekvaatselt hindama enda omadusi ja võimeid ning ümbritsevat keskkonda, sh selle võimalusi ja ohte; kujundatakse positiivse sotsiaalse käitumise oskuseid (toimetulek enese, teiste ning ühiseluga). Õpetuse eesmärk (integreeritult teiste ainetega ning järjepideva kasvatustegevusega) on aidata õpilasel kujuneda isiksuseks, kes on võimeline kohanema ümbritsevas keskkonnas ning toime tulema iseseisvas praktilises elus.

Inimeseõpetuse õppesisu on koostatud ja selle rakendamine toimub kontsentriilselt: samade teemade puhul laieneb aastast aastasse õppesisu ning suurenevad nõudmised õpitulemustele. Korduvate teemade puhul on iga klassi ainekavas märgitud ainult uus õppesisu: kontsentriiline käsitus eeldab, et eelnevalt õpitut korratakse või tuletatakse meelde, vajadusel kujundatakse puuduvaid teadmisi-oskusi. Kontsentriilist ainekäsitlust toetab järjepidev ainetevahelise integratsiooni rakendamine ning eakohaste üldpädevuste kujundamine.

Inimeseõpetuse ja teiste õppeainete vaheline lõiming avaldub nii temaatika, kasutatavate (aktiiv)õppemeetodite kui omandatavate pädevuste tasandil. Väga tihe on seos emakeele (sõnavara, lausemallid, tunnetustegevus, etiketikäitumine, suhtlemine jne) ja tööõpetuse ainega (kultuuripärand, säästlikkus ja turvalisus (ohutustehnika), tööprodukti esteetiline välimus jne), samuti loodusõpetuse ja matemaatika ainega.

Inimeseõpetuse teemade käsitlemisel kasutatakse aktiivõppemeetodeid. 1.-5.klassis kasutatakse palju mängulisi elemente ja õppemänge. Teadmiste-oskuste kinnistamiseks loodavates tegevus- ja suhtlussituatsioonides (sh rollimängudes) kujundatakse järjepidevalt oskust mõista, valida ja kasutada variatiivseid repliike, mitteverbaalseid väljendusi (miimika, žestid); harjutatakse etiketikäitumist (nt

SOTSIAALAINED LÕK

tervitamine, võõra poole pöördumine jne); kujundatakse turvalise ja loodussäästliku käitumise teadmisi-oskusi.

4.2 Ainetundide jaotus

Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht.

Sotsiaalainete valdkonda kuuluvad ajalugu ja inimeseõpetus. Ajalugu õpitakse alates 6. klassist, inimeseõpetust 1. klassist.

Põhikooli LÕK kooliastmed jaotuvad järgmiselt:

- I kooliaste – 1.-3. klass;
- II kooliaste – 4.-6. klass;
- III kooliaste – 7.-9. klass.

Ainevaldkonda kuulub kolm õppainet, mille taotletavate õpitulemuste saavutamiseks on arvestuslikud nädalatunnid kooliastmeti järgmised:

Õppeaine	I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
Ajalugu		1	5
Inimeseõpetus	3	6	5

Õppeaine nädalatundide jagunemine kooliastmete sees ja õppesisu klasside kaupa määratakse kindlaks kooli õppekavas arvestusega, et õpitulemused ning kooliastmete lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud oleksid saavutatavad.

4.3 Hindamise aeg ja põhimõtted

LÕ-õpilase õppimise edukus sõltub õppija erivajaduse olemusest, isiksuse omadustest ja võimetest, soovist ja oskusest õppida. Määrava tähtsusega on seejuures õpilase tunnetusprotsesside areng, mis toimub LÕ-õpilasel eakohasest arengust aeglasemalt ning eripäradega. Täpsemalt saate arenguspetsiifika kohta lugeda vastava alateema peatükist Õpilaste tunnetustegevus ja kõne. Õpilase arenguliste eripärade tõttu on lihtsustatud õppe õpirotsessis õpetaja roll tavapärasest suurem nii õppimise toetamisel ja mõtestamisel kui ka tulemuste ja tagasiside analüüsil.

Õppimist toetav hindamine peab toimuma pidevalt, st õppeprotsessi erinevatel etappidel: eelhindamine (õppeprotsessi alguses), protsessihindamine (õppeprotsessi käigus), järelhindamine (õppeprotsessi lõpus).

Oluline on teadvustada, mis eesmärgil hindamine toimub ning kuidas toetada LÕ-õpilast sellisel viisil, et hindamise tulemus oleks asjakohane ja tõene.

4.4 Õppekorralduse erisused

Lihtsustatud õppe sihiseade lähtub põhikooli riikliku õppekava üldosa §-s 3 sätestatust, arvestades seejuures lihtsustatud õppel õpilaste individuaalseid hariduslikke erivajadusi.

Lihtsustatud õppe põhiülesanne on toetada ja suunata tõhustatud või erituge vajava õpilase arengut. Iga õpilase hariduslike erivajaduste ületamiseks või vähendamiseks rakendatakse temale sobilikke eripedagoogilisi meetodeid. Vajaduse korral koostatakse õpilasele individuaalne õppekava, milles esitatakse vähendatud või ka kõrgendatud nõuded õpitulemustele.

Lähtudes põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 46 lõikest 7 koostatakse igale lihtsustatud õppe õpilasele individuaalse arengu jälgimise kaart (IAJK). Individuaalse õppekava koostamisel lähtutakse õpilase individuaalse arengu jälgimise kaardil olevast teabest.

Lihtsustatud õppe sisu on valdavalt suunatud praktiliste oskuste ja teadmiste omandamisele. Õpetamine, kasvatamine ja arengu toetamine toimub valdavalt praktilise õppeviisi (harjutamise) kaudu. Reegleid ja teoreetilisi teadmisi õpetatakse minimaalselt, aga sel määral, et üldistada ja teadvustada praktiliselt omandatud.

Kooli õppe- ja kasvatusprotsessis kujundatakse õpilastel suutlikkust ja oskusi, et pingutada jõukohasel viisil ning teha koostööd nii eakaaslaste kui ka erinevate täiskasvanutega.

Taotletakse, et õpilastel kujuneksid teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad neil (vajaduse korral suunamise või abiga) jälgida, hinnata ning kohendada oma käitumist ja õpitegevust.

Väärtushoiakute kujundamisel taotletakse, et õpilane tunneb vastutust oma tegude tagajärgede eest, järgib üldlevinud väärtusi, määratleb end riigi kodanikuna.

Lihtsustatud õppel põhikooli lõpetaja on praktilist tööd väärtustav ja täiendus- ning kutseõppeks valmis olev ühiskonnaliige. Kool aitab kaasa õpilaste kasvamisele isiksusteks, kes on motiveeritud jätkama õpinguid ja tulevad võimalikult iseseisvalt toime erinevates rollides: perekonnas, võimetekohasel tööl ja avalikus elus.

Teadmiste, väärtushinnangute ja praktiliste oskuste kujunemist toetab järjepidev koostöö erinevate osaliste vahel. Tähtis on õpetajate, tugispetsialistide ja lastevanemate koostöö (ühised nõudmised, samalaadne abi jms). Vajaduse korral kaasatakse tugispetsialiste väljastpoolt kooli, kohaliku omavalitsuse esindajaid jt.

4.5 Õppekeskkonna erisused

Teadmiste-oskuste omandamiseks on vajalik sobiv õpikeskkond. Olulisel kohal on näiteks füüsiline ruum ja vahendid, jõukohane õppevara ja õpetamine, õppija ning õpetaja vaheline suhe ja koostöö. Ka LÕ-õpilaste õpetamisel on oluline järgida kaasaegse õpikäsituse põhimõtteid, kuid seejuures tuleb väga täpselt arvestada laste õppimise eripärasid ning nendest lähtudes leida sobivad lahendused. Näiteks tähendab õppimine teadmiste aktiivset konstrueerimist ning olemasolevate ja uute teadmiste seostamist. Sellist kognitiivset tegevust võimaldavad eakohaselt arenenud täidesaatvad funktsioonid ja kõne. LÕ-õpilastel on nimetatud valdkondade arengus puudujäägid, mistõttu on vajalik, et täiskasvanu suunab pidevalt lapse õppimist sobival keerukuse astmel - õppimine toimub õppija ja õpetaja vahelises koostöös.

5 AINEKAVA „INIMESEÕPETUS“ LÕK

5.1 Õppeaine kirjeldus ja eesmärk

Inimeseõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- o tunneb oma keha ning mõistab inimese kasvamise ja arenemisega seotud muutusi ning vastutust (nt seksuaalsuse olemus ja sellega seotud vastutus, töövõime jne);
- o hoiab oma tervist, järgides tervislikku eluviisi, käitub nii, et ei sea ohtu enda, teiste inimeste ega keskkonna turvalisust; 3) märkab ja mõistab kaaslaste ning iseenda emotsionaalseid seisundeid, käitumisviise; oskab neid hinnata ja nendega toime tulla;
- o hoiab puhtust ja korda; orienteerub eluasemega seotud küsimustes, omandab teadmised ja oskused majandamiseks, koduse elu korraldamiseks;
- o suudab täiskasvanu suunamisel eristada ning teadvustada oma oskusi ja võimeid, otsib erinevatest teabeallikatest võimetekohaseid jätkuõppevõimalusi ja teeb enda jaoks optimaalseid valikuid;
- o tunneb huvi ümbritseva ühiskonnaelu vastu;
- o tunneb olmesuhtlemiseks vajalikke kodanikuõigusi ja -kohustusi, järgib sotsiaalseid nõudeid ja käitumisetiketti.

5.2 Õppetegevuse kirjeldus kooliastmete kaupa

I kooliaste	II kooliaste	III kooliaste
<p>3. klassi lõpetaja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ alustab ja jätkab dialoogi (vastab küsimusele, esitab küsimusi, nõustub või loobub kutsest); ○ loetleb viisaka käitumise reegleid, püüab neid täita; ○ hindab õpisisituatsioonis enda ja kaaslaste igapäevast käitumist (õige/vale, meeldib / ei meeldi); ○ tunneb ära ja nimetab näoilme ja hääletooni järgi kaaslaste 4–6 emotsiooni; ○ nimetab, mille poolest ta teistega sarnaneb ja mille poolest teistest erineb, teab oma keha osasid; ○ räägib õpetaja suunamisel ja abivahendite toel tervisliku eluviisi põhimõtetest: liikumine, toitumine, puhkus ja enese eest hoolitsemine; ○ hoolitseb oma hügieeni eest, hoiab puhtust ja korda; ○ kirjeldab, mis on perekond, kodu, kodukoht ja kodumaa, ning Eesti riigi sümboleid; 	<p>6. klassi lõpetaja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ märkab ja aktsepteerib inimeste erinevusi (rahvus, välimus, vanus, tervis jm); ○ leiab õpetaja juhendamisel infot erinevatest teabeallikatest (sh tekstidest ja internetist); ○ tunneb kella ja kalendrit ning seostab seda oma elu tegevuste ja sündmustega; ○ mõistab oma õigusi ja kohustusi (suhtlemine, käitumine, õppetöö) ning teadvustab põhjuseid ja tagajärgi; 5) analüüsib ja hindab enda ja kaaslaste käitumist ning kasutab tuttavates olukordades situatsioonist lähtuvalt erinevaid väljendusviise; ○ kirjeldab murdeeaga seotud muutusi ning oma välimuse, hügieeni ja tervise eest hoolitsemise võimalusi; ○ kirjeldab riskikäitumisega kaasnevaid ohtusid liikluses, vees, tule kasutamisel, toitumisel, uimastite tarbimisel ja internetis suhtlemisel. 	<p>9. klassi lõpetaja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ mõistab ühiselu reegleid; suhtleb tavasituatsioonides vastavalt olukorrale ning reageerib adekvaatselt kohatule käitumisele enda ja teiste suhtes; ○ väärtustab turvalisi lähisuhteid; teab peremudeleid ja kirjeldab pereliikmete rolli perekonnas; mõistab lapse saamisega seotud vastutust; ○ mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ja turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles; ○ kirjeldab oma tugevaid ja nõrku külgi; otsib erinevatest teabeallikatest võimetekohaseid jätkuõppevõimalusi ja teeb enda jaoks optimaalseid valikuid; ○ selgitab kuidas kodust ja tööelu korraldada (eluaseme soetamine, raha teenimine ja kulutamise planeerimine; lepingutega seotud kohustused ja õigused); ○ mõistab riskikäitumisega kaasnevaid ohtusid (liiklus, vesi, nutivahendite

<ul style="list-style-type: none"> o liikleb ohutult kooliteel ning palub abi õnnetusjuhtumi korral.	<ul style="list-style-type: none"> o kirjeldab olmejäätmete käitlemise viise kodus majapidamises. o selgitab, milleks kasutatakse raha; mõistab, et tema soovide täitumine sõltub vajadustest ja pere sissetulekust.	<ul style="list-style-type: none"> o kasutamine, toitumine, uimastid), mõistab kuidas ohuolukorras reageerida; o küsib teavet ning kasutada erinevaid teabeallikaid (sh nõustamis- ja kriisiabi leidmiseks); o kirjeldab riigi toimimise üldisi põhimõtteid (sh tervishoiusüsteemi, maksude suhtes); tunneb end Eesti kodanikuna.
---	---	--

5.3 Õppesisu klaasiti

5.3.1 Inimeseõpetus 1. klass

Õpitulemused	Õppesisu ja tegevused
<ul style="list-style-type: none"> o tutvustab ennast, nimetades oma nime, kooli, klassi, kodu asukoha, õdede- vendade ja vanemate nimed; o nimetab küsimuste abil oma lemmiktegevusi; o osaleb ühistes (õppe)mängudes ja järgib meeldetuletamisel mängureegleid; o vastab dialoogi repliigile, alustab dialoogi oma soovide ja vajaduste väljendamiseks; o tunneb ära kaaslaste tegevuses ning õppesituatsioonis õige ja vale käitumise; 	<p>Mina ja meie.</p> <ul style="list-style-type: none"> o Minu kool. Enese tutvustamine (Mitmendas klassis õpid?). Riietus koolis (Milliste riietega on viisakas koolis käia?). Koolivahendid (Mida läheb koolis vaja?). Koolikoti kandmine (Kuidas koolikotti kanda? Miks nii?). o Mina. Enda tutvustamine (nimi, sugu, vanus). Mõisted: vanemnoorem. Mulle meeldivad tegevused (minu huvid, hoid). o Minu välimus. Enda kirjeldamine, kehaosad. Kehaosade ja riiete ühendamine. Isiklik hügieen (igapäevane puhtus). o Tere! Tervitamine. Tervitusele vastamine. Hüvasti jätmine. Viisakas käitumine koolis. o Koolis. Tunniplaan, õpitegevused koolis, tundide järjestamine, õppevahendid ja riietus erinevates ainetes/tundides. o Tüli. Konflikt (olukorra mõistmine). Vabandamine ja leppimine (tunded). Käitumine koolis. Vastutus oma tegevuse eest. o Sport. Spordiriided ja -vahendid. Kehalise kasvatuse tund, tegevused tunnis (pallimängud), asjade jagamine ja palumine kasutamiseks. Isiklik hügieen. o Kooliriided. Riietus, riietuse sobitamine situatsiooniga. Minu välimus. Riiete korrashoid. Isiklik hügieen. Jalatsid, vahetusjalatsid.
<ul style="list-style-type: none"> o kirjeldab, kuidas ohutult sõiduteed ületada, ja käitub vastavalt; o tunneb ära kaaslaste tegevuses ning õppesituatsioonis õige ja vale käitumise; 	<p>Mina ja turvalisus.</p> <ul style="list-style-type: none"> o Koolitee. Foor, helkur, kiiver, ülekäigurada. Sõidutee, kõnnitee, jalgrattatee. Liiklemine tänaval, ohutus. Tee ohutu ületamine. o Ratas. Jalgratas. Vajalik varustus rattasõidul, ohutus. Liiklemine rattaga. Tee ohutu ületamine.

<ul style="list-style-type: none"> o teeb vahet endale ja teistele kuuluvate asjade vahel; 	<ul style="list-style-type: none"> o Siim sõidab linna. Maa kui elukeskkond. Liiklemine maal. Bussi ootamine. Ühissõidukisse sisenemine. Sõidupilet. Käitumine ühissõidukis. Turvavöö. Linn kui elukeskkond. Sõidukid. o Linnas. Sõidukid. Käitumine bussipeatuses, bussi ootamine. Sõidupilet, kaart. Bussikontrolör (erinevad ametid, nende tööülesanded). Alarmsõidukid, nende eelisõigus liikluses. o Ohutu liiklemine. Abi küsimine. Eksimine, võõras ümbrus. Abi küsimine. Minu vanemate nimi ja telefoninumber. Vanemale helistamine. Minu aadress. o Politseinik, hädaabinumber 112. Poes vanema silmist kaotamine, pöördumine abi saamiseks müüja või turvatöötaja poole. Minu emotsioonid. o Ruumid kodus: vannituba. Esemed vannitoas. Tegevused vannitoas. Isiklik hügieen. Kehaosade nimetused. Käte, hammaste, juuste pesemine. Pesemisvahendid (peseb mida? peseb millega?). o Siim koristab. Ruumid kodus. Mööbel (nimetused, otstarve). Kodused tööd, pereliikmete abistamine. Koristamine, koristusvahendid. Minu kohustused kodus. Ruumide korrashoid. o Eesti, minu kodumaa o Minu kodumaa. Eesti. Suuremad linnad Eestis. Eestimaa erinevad paigad. Eesti lipp, lipu kasutamine, asukoht. Eesti rahvuslind suitsupääsuke. Eesti rahvuslill rukkilill. o Eesti sünnipäev o Vabariigi aastapäev, selle tähistamine koolis ja kodus. Tegevused aktusel. Eesti hümn, käitumine hüdni kuulates. Pidulik rietus.
<ul style="list-style-type: none"> o nimetab oma kehaosi (pea, kael, kõht, selg, käed, jalad, juuksed ja nägu); 	<p>Mina ja tervis.</p> <ul style="list-style-type: none"> o Puhas laps. Välimus. Isiklik hügieen. Kehaosad: käed. Käte määrdumine,

<ul style="list-style-type: none"> o järgib õpetaja meeldetuletusel hügieeninõudeid igapäevaste tegevuste käigus (käte pesemine, taskuräti kasutamine jms); o märkab õpetaja suunamisel ümbritsevate esemete välimust, esemete ja ruumide puhtust ning korrashoidu; korrastab õpetaja juhendamisel oma töölauda ja lähiümbrust; 	<p>pesemine. Küünte eest hoolitsemine. Tualeti kasutamine. Riietus, selle korrastamine. Hambad. Isiklik hügieen. Kehaosad: suu. Hammaste tervishoid, pesemine. Pesemisvahendid. Tervislik toit. Hambaarst (erinevad ametid, nende tööülesanded). Minu emotsioonid.</p> <ul style="list-style-type: none"> o Tervislik toit. Toitumisharjumused (mulle meeldivad toidud). Toidugrupid. Tervislikud toidud. o Söögilauas. Toidunõude kasutamine. Viisakas käitumine, kombed. Käte pesemine. Oma järjekorra ootamine. Toidu küsimine, palumine. Vastamine, toidu andmine. Viisakusväljendid. Laua korrashoid ka pärast söömist. Toidu eest tänamine.
<ul style="list-style-type: none"> o nimetab nädalapäevi, ööpäeva osasid ja aastaaegu õiges järjestuses; 	<p>Mina ja aeg.</p> <ul style="list-style-type: none"> o Aasta, aastaajad. Tegevused erinevatel aastaegadel. Sobiv riietus. o Öö ja päev. Ööpäeva osad (hommik, päev, õhtu, öö). Laste tegevused päeval ja öösel. Päevarütm. o Nädal. Nädalapäevade nimetused. Töö- ja puhkepäevad. Eile, täna, homme.
<ul style="list-style-type: none"> o märkab õpetaja suunamisel ümbritsevate esemete välimust, esemete ja ruumide puhtust ning korrashoidu; korrastab õpetaja juhendamisel oma töölauda ja lähiümbrust; o tutvustab ennast, nimetades oma nime, kooli, klassi, kodu asukoha, õdede- vendade ja vanemate nimed; <ul style="list-style-type: none"> o teab, et elab Eestis; teab Eesti lipu värve nende õiges järjestuses. 	<p>Mina ja asjad.</p> <ul style="list-style-type: none"> o Minu asjad. Mööbel, õppevahendid. Asjade korrashoid. Töökoha korrastamine. Minu oma, kaaslase oma. Õpetaja asjad. Asjade saamine. o Mari saab uue nuku. Asjade saamine. Asjade väärtus. Raha kogumine asja ostmiseks. Minu emotsioonid. Hooliv ja hoolimatu käitumine asjade suhtes. Asjade hoidmine. Vabanduse palumine. Asjade parandamine. Asjade korrashoid. o Koristaja Inna. Koristaja (erinevad ametid, tööülesanded, inimesed koolis, töövahendid). Koolimaja puhtus, laste osalus selles. Täiskasvanute aitamine. Juhtum koolis: vabandamine, sobiv käitumine.

	<ul style="list-style-type: none"> o Töömees Anatoli. Kooli töömees (erinevad ametid, tööülesanded, inimesed koolis, töövahendid). Asjade kadumine. Asjade leidmine. Käitumine asja leides. Oma asjade järelvalve. Varastamine. Tänamine. o Kokk Siiri. Kooli kokk (erinevad ametid, tööülesanded, inimesed koolis, töövahendid). Ruumid koolis. Ausus asjade jagamisel, teistega arvestamine. Käitumine kooli sööklas. Toidu küsimine/ palumine, toidu ulatamine/tänamine. Toidu eest koka tänamine. o Iga töö on vajalik. <p>Erinevad ametid koolis, töövahendid. Abi palumine erinevate situatsioonide korral. Riietus: tööriided, peoriided.</p>
--	---

5.3.2 Inimeseõpetus 2. klass

Õpitulemused	Õppesisu ja tegevused
<ul style="list-style-type: none"> o tavasituatsioonides suhtlemisel tervitab, palub, tänab, vabandab; o alustab ja jätkab dialoogi tuttavates situatsioonides; o nimetab oma ees- ja perekonnanime, vanust ning sünnipäeva; o kutsub õpetaja suunamisel kaaslasti tuttavat (õppe)mängu mängima, jagab mänguasju; o kirjeldab tegevusi, mis talle rõõmu pakuvad; o hindab õpetaja abiga kaaslaste igapäevast käitumist skaalal õige/vale, meeldib/ei meeldi; o tunneb ära ja nimetab näoilmele ja hääletoonile vastava emotsiooni (4 erinevat); 	<p>Mina ja meie.</p> <ul style="list-style-type: none"> o Mina ja kool. Teretamine ja hüvastijätmine (erinevad väljendid). Viisaka ja ebaviisaka käitumise eristamine. Näoilmed (rõõmus, kurb) ja hääletoon (sõbralik, ebaviisakas). Mina Ees- ja perekonnanimi. Nime küsimine ja vastamine. Vanus. Minu välimus. Minu erinevused ja sarnasused teistega. Iga inimene on tähtis. Küsimuste esitamine kaaslastele õpitud teabe saamiseks. Mina ja minu klassiruum. o Minu õpetaja. Õpetaja (kirjeldamine, töökoht, tegevus). o Minu asjad (kooliasjad). Meie ühised asjad klassiruumis: asjade tunnused ja üldnimetused (nt tehnika, mööbel); asjade hoidmine, jagamine. Õpetaja asjad klassiruumis: asja küsimine-palumine ja tänamine, ilma loata võtmise tagajärjed ja vabandamine. Asjade laenamine ja varastamine. Valetamine. Näoilmed ja

<ul style="list-style-type: none"> o tunneb ära situatsiooni, kus kellelegi tehakse liiga; o nimetab oma vanemate ja koolitöötajate ameteid; 	<p>hääletoon (sõbralik, vihane, üllatunud). Tegevused.</p> <ul style="list-style-type: none"> o Nädalapäevad. Õppetunnid koolis: tegevused tunnis, tunniplaan, meeldivad ja mitte-meeldivad tunnid. Tegevused vahetundide ajal: tegevused erinevates kohtades, sõbralik koostegevus ja kiusamine, kiusamisest teatamine. Mängu valik ja kaaslaste kutsumine mängu. Inimesed o Õpetajad, enda õpetaja(te) nime teadmine. Teised töötajad koolis: ametinimetused, mees või naine, tööruumi asukoht. Koolitöötajate tervitamine. Situatsioonid koolis: valik, kelle poole pöörduda ja mida öelda.
<ul style="list-style-type: none"> o kirjeldab sagedasemaid ohtusid kooliteel liiklemisel; 	<p>Mina ja liiklus.</p> <ul style="list-style-type: none"> o Liiklusmärgid ja valgusfoor o Liikumiskohad (kõnnitee, sõidutee, ülekäigurada) ja liiklusmärk. Tuntumad liiklusmärgid ja nende tunnused. o Valgusfoor. Sõidutee ületamine. Helkur ja lapsed liikluses o Helkur. Käitumine liikluses (õige-vale eristamine). Sõidukid. Käitumine ühissõidukis. o Erinevad sõidukid, õpilase enda liikumisvahend kooli/huvitegevusse/koju. Autos sõitmine. Pilet ühissõidukis. o Käitumine ühissõidukis ja sõidukist väljumisel.
<ul style="list-style-type: none"> o nimetab oma kodust aadressi, nimetab oma kodukohta; o nimetab oma lähisugulasi; o loetleb võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes; 	<p>Mina ja pere.</p> <ul style="list-style-type: none"> o Minu kodu: maal/linnas, kõrged ja madalad majad, eramajad ja korrusmajad. Elukohta teadmine (Eestimaal, linnas/külas). Kirjakandja ja postkastid. Nimi ja aadress. o Minu pere: pere, pereliikmed (vanemad, lapsed, õde, vend). o Eri suurusega pered. Enda pereliikmete nimed. o Pereliikmed ja lähedased: Vanaema ja vanaisa. Tädi ja tädilapsed. Onu ja onulapsed. o Tegevused kodus: pereliikmete ülesanded. Loomad kodus, loomade eest hoolitsemine.

	<ul style="list-style-type: none"> Vanemate ametid ja töövahendid: (õmbleja, talumees). Kodused inimesed. Küsimused vanematele esitamiseks, õpilase enda vanemate tööalane tegevus ja töövahendid.
<ul style="list-style-type: none"> nimetab oma vanust ja sünnipäeva; nimetab kella täistundides; 	<p>Mina ja aeg.</p> <ul style="list-style-type: none"> Aasta: aastaajad. 12 kuud (nimetused, järjekord, olulisemad sündmused/tähtpäevad). Aastaaegadele vastavad kuud. Kuu ja kuupäevad. Minu sünnipäev: aastaeg, kuu (näidised ka kuupäev.) Vanus. Sama kuu sünnipäevad, järjestamine. Õnnitlemine ja õnnitluste vastuvõtmine, kaasnevad emotsioonid. Kell: Liikumine ja aja liikumine (tegelase sõnade mõistmine). Erineva kujuga kellad. Kellaaja määramine (täistunnid). Kell seisab. Kella tundmine ja täpsus (situatsioonid, jõudis varem/hiljem, tagajärjed). Päevakava: öö ja päev. Ööpäev: täistunnid, sama kellaag kaks korda ööpäevas. Tegevused ööpäeva erinevatel osadel, lapse päevakava. Lapse huvialad. Laste tegevused vabal ajal (ruumis/ õues, üksi/teistega koos).
<ul style="list-style-type: none"> väärtustab Eestit - oma kodumaad; 	<p>Mina ja kodumaa.</p> <ul style="list-style-type: none"> Eesti lipp: Elukoha teadmine (Eestimaal, linnas/külas). Eesti lipu värvid. Lipu heiskamine ja langetamine; Eesti lipu asukoht (masti otsas, varda küljes), Pika Hermannitorn. Eesti lipu värvid looduses. Eesti Vabariigi aastapäev: Eesti riigi aastapäeva aeg. EV aastapäeva tähistamine koolis, pidulikud riided. Hümn. EV aastapäeva tähistamine kodus. Laulu- ja tantsupidu, rahvariided.
<ul style="list-style-type: none"> järgib ise ja õpetaja meeldetuletusel hügieeninõudeid igapäevastes tegevustes (käte pesemine, taskuräti kasutamine jms); nimetab näitvahenditele toetudes tervisele kasulikke toite; 	<p>Mina ja tervis.</p> <ul style="list-style-type: none"> Puhkus ja uni: Tegevused ja väsimine, arvutiga töötamine ja väsimine, soovitud puhkuseks. Puhkamise vahetunni ajal. Magamisriided, und segavad tegevused. Tegevused enne uinumist ja pärast ärkamist. Keha puhtus: Kehaosad, liigutamine. Tegevused ja pesemise vajadus. Käte puhtus

<ul style="list-style-type: none"> ○ käitub söögilauas viisakalt (palub, tänab, räägib vaikse häälega, hoiab puhtust); 	<p>ja pesemine. Erinevate kehaosade pesemine: koht, vahendid, aeg. Juuste korrashoid. Puhtad riided, lapse abi kodus riiete pesemisel. Meie toit: Erinevad joogid. Marjad, puuviljad, köögiviljad. Rämpstoit. Tutvumine toidupüramiidiga, toitude rühmad.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Toidukorrad. Hea toit, tervislik toit. ○ Käitumine toidulauas: Pereliikmete tegevused (toidu valmistamine, laua katmine, koristamine). Toidunõud. Laua katmine. Söömine ja käitumine (õige-vale eristamine). ○ Suutervis: Suu (huuled, keel, hambad). Hammaste tervishoiu mõjutajad, halvad bakterid ja hambaaugud. Hammaste pesemine: vahendid, aeg, harjamise kestvus. Hammastele kasulik toit. Hambaarst. ○ Haige ja terve: Haige ja terve laps. Haiguse tunnused (nohu, köha, palavik, valu). Koduse ravi esmased võimalused. Ravimid, kättesaadavus lapsele. Arstiabi vajadus (helistamine, koju kutsumine, arsti külastamine). Terve laps ja arst (mõõtmine, kaitsesüst jms), arst koolis. Situatsioonid koolis: valikud, kes aitab, keda ja kuidas kutsuda.
<ul style="list-style-type: none"> ○ eristab oma, võõrast ja ühist asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta; 	<p>Mina ja asjad.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Vanad ja uued asjad: asjad kodus, võimalus osta/mitte osta poest. Asjade hind (odav, kallis). Asjade väärtus (armas, kallis). Asju saab korda teha. Vana aja asjad ja vanad asjad. Muuseumid. ○ Asjad ja prügi: lapse tuba ja koristamine: vajalikud asjad, prügi. Joogipakendid, pakendimärgid, taaraautomaat. ○ Prügikastid ja sildid, eri liiki prügi. Ohtlik prügi. ○ Taaskasutamise võimalus, meisterdamine prügist.
<ul style="list-style-type: none"> ○ tunneb ära ja nimetab näoilmele ja hääletoonile vastava emotsiooni (4 erinevat); 	<p>Mina ja turvalisus.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Võõrad inimesed, asjad ja loomad: võõras inimene meie kodus (vargus). Sobiv käitumine erinevates olukordades: võõra

<ul style="list-style-type: none"> o tunneb ära situatsiooni, kus kellelegi tehakse liiga; o kirjeldab ohtusid võõraste inimestega suhtlemisel; o oskab pöörduda täiskasvanu poole abi saamiseks. 	<p>lapse kutsumine koju, laps üksi kodus ja võõras ukse taga, võõras kutsub endaga kaasa, võõrad (tundmatud, ohtlikud) asjad. Käitumine loomadega.</p> <ul style="list-style-type: none"> o Võõras ümbrus ja eksimine: käitumine erinevates olukordades- üksi jäämine suures rahvahulgas, bussist väljumine vales peatuses, eksimine metsas. Ümbruse märkamine, olulised detailid enda asukoha ja ümbruse kirjeldamisel. Helistamine enda vanematele, enda nähtavaks tegemine metsas.
--	--

5.3.3 Inimeseõpetus 3. klass.

Õpitulemused	Õppesisu ja tegevused
<ul style="list-style-type: none"> o alustab ja jätkab dialoogi (küsimus – vastus, teade – küsimus, kutse koostevõrgusele, nõustumine, loobumine); o nimetab, mille poolest ta teistega sarnaneb ja mille poolest teistest erineb; o hindab õpituatsioonis enda ja kaaslaste igapäevast käitumist skaalal õige/vale, meeldib / ei meeldi; o loetleb erinevates kohtades ja olukordades viisaka käitumise reegleid; o tunneb näoilme ja hääletooni järgi ära ja nimetab kaaslaste 4–6 emotsiooni; 	<p>Käitumine ja suhtlemine.</p> <ul style="list-style-type: none"> o Minu välimus. Milline ma välja näen. Puhtus, selle olulisus. Puhtuse pidamiseks vajaminev. o Sarnane ja erinev. Ma elan Eestis. Akiko elab Jaapanis. Mulle meeldib (tegevused, söök, riietus, keel). Võrdlus Eesti ja Jaapani laste vahel. Võrdlus enda ja täiskasvanu tegemiste vahel. Iga inimene on tähtis. o Raha, mida raha eest saab osta, mida mitte. Inimeste õigused. Kiitmine, kiitmine (nende erinevus). Minu head küljed. o Näoilmed. Näoosade kordamine. Näoilmete kirjeldused. Mis inimesi rõõmustab, vihastab, üllatab, hirmutab, mis tekitab häbi. o Valetamine. Valetamine ja õige käitumine. Vale ülestunnistamine ja tõe rääkimine. o Käitumine koduümbruses. Teretamine. Naabrite abistamine. Naabritega arvestamine (muusika kuulamine vaikselt, ei sodi ega viska prügi maha). o Võõrad asjad, luba küsimine. o Käitumine raamatukogus. Milleks on raamatukogu. Raamatukogu tööaeg. Raamatukogus käitumise juhised. Kuidas hoida raamatuid.

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Käitumine söögilauas. Laua katmine, enne sööki pesen käed. Söögilauas käitun viisakalt (vestlen pereliikmetega, sünnipäev, ei ole telefonis, ei mängi toiduga). Laua koristamine. ○ Külalaste kutsumine, luba küsimine vanematelt. Keda külalaste kutsun. Tean, kuhu minna, millega minna. Käitumine külalastes, mida sobib, mida ei sobi külalastes olles teha. ○ Sünnipäev. Kutse (millal, kus, keda kutsun, kes kutsuvad). Mida külalastele pakun. Kingitus. Tegevused sünnipäeval.
<ul style="list-style-type: none"> ○ loetleb oma keha puhtuse ning välimuse eest hoolitsemise vahendeid ja vajalikkust; ○ nimetab terve ja haige inimese tunnuseid; märkab oma enesetunnet ning teavitab sellest kaaslasti; ○ selgitab, et ravimeid võetakse haige olles, et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud; ○ kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus, liikumine ja sport; ○ nimetab positiivseid vaba aja veetmise võimalusi; 	<p>Mina ja tervis.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Minu enesetunne. Määratud toiduained, nende ohtlikkus. Halva enesetunde tunnused Ravimid, nende kasutamine, ohtlik võtta ise. Kelle poole pöördun kui tunnen end halvasti. ○ Terve ja haige inimene. Külmetamine ja tagajärjed. Kraadiklaasid, palavik. Mis põhjustab valu. Koolis haigestumine (pöördumine õpetaja, kooliõde poole). Terve ja haige inimese tunnused. Allergia. Kuidas haigusi ära hoida? Kätepesu, karastamine, õigete riide kandmine, toa õhutamine. ○ Tervislik eluviis. Õige toitumine, toidupüramiid. Liikumine. Puhkamine ja uni.
<ul style="list-style-type: none"> ○ kõneleb õpetaja suunamisel oma perekonnast: pere suurus, pereliikmete nimed, õdede-vendade vanus, vanemate tegevus; ○ küsimustele toetudes räägib enda ja pereliikmete tegevusest pühade tähistamisel; 	<p>Mina ja perekond.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Suurpere ja väike pere. Pere erinev suurus ja erinevad pereliikmed. ○ Sugulussidemed (õde, vend, onu, tädi, vanaema, vanaisa) Minu pere. ○ Pere liikmed, nende tegevusalad (töökoht, pensionil, lapsepuhkusel). Pere koostegemised. Nimi ja vanus. ○ Hoolin enda perest. Abistamine. Üksteisega arvestamine. Kohustused ja ülesanded. Minu kohustused kodus.
<ul style="list-style-type: none"> ○ nimetab, mis on tema kodukoht ja kodumaa; väärtustab Eestit – oma kodumaad; tunneb Eesti 	<p>Eesti minu kodumaa.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Eestimaa on minu kodumaa.

<p>sümboleid (lipp, vapp, hümn; suitsupääsuke, rukkilill);</p>	<ul style="list-style-type: none"> o Eestimaa on kodumaa, eesti keel on emakeel. Rahvas, meeldivad tegevused. Praegune ja eelnevad presidendid. o Eestimaa kaart eesti kaart, kodukoht. Pealinn Tallinn. Suuremad linnad. Naaberriigid. o Eestimaa sümbolid. Lipp, vapp, hümn, suitsupääsuke, rukkilill. o Pühad ja kombed. Aastaajad ja pühad erinevatel aastaegadel. Vastlapäev. Eesti Vabariigi sünnipäev. Volbripäev. Jaanipäev. Mardi-ja kadripäev. Jõulud. o Meie pere pühad.
<ul style="list-style-type: none"> o tunneb kella täis- ja pooltundides; o nimetab positiivseid vaba aja veetmise võimalusi; 	<p>Mina ja aeg. Aastaajad.</p> <ul style="list-style-type: none"> o Aastaajad, järgnevus. Erinevad tegevused, ohud. Kalender. o Kuud, järgnevus (mitmes kuu?). Nädal, päevade järgnevus. o Nädala plaan. Milleks on vaja kalendrit. Kellaaeg. o Milleks meile kell. Erinevad kellad. Kella osad. Kordamine: täistund. Pooltund. Tegevuste ajaline järjekord (varem, hiljem) Vaba aeg o Erinevad tegevused. Tegevused toas ja õues. Huviringid
<ul style="list-style-type: none"> o kirjeldab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti; o palub ohuolukorras ja õnnetusjuhtumi korral abi. 	<p>Mina ja turvalisus.</p> <ul style="list-style-type: none"> o Minu koolitee. Erinevad transpordivahendid kooli jõudmiseks. Liiklus. Ohud kooliteel. Kõrvaklapid, nutitelefon. Helkur. o Tundmatud ained minu ümber. Vedelikud ei pruugi olla need, mis sildil. Tuleohtlikud ained. Gaas. Kuidas käituda ohtlikus olukorras. o Kiirabi, politsei, päästeamet. Kiirabi, politsei, päästeamet - nende ülesanded. Abivajadus. Helistan numbril 112. Millal tuleb helistada 112. Koduvägivald. Kuidas abi kutsuda. o Tähtsad numbrid.

5.3.4 inimeseõpetus 4. klass

Õpitulemused	Õppesisu ja tegevused
--------------	-----------------------

<p>KÄITUMINE JA SUHTLEMINE</p> <ul style="list-style-type: none"> o osaleb üksteise tegevust reguleerivas dialoogis (teade – teade); o nimetab ning võrdleb oma ja sõprade vaba aja tegevusi, huvisid; o analüüsib õpetaja juhendamisel situatsioonide, oma ja kaaslaste käitumise ning emotsionaalsete seisundite põhjuseid ja tagajärgi; o jälgib kaasõpilaste tegevust ja vajaduse korral abistab neid; o tunneb koolielus ära konfliktsituatsiooni ning teab, mis juhtudel on vaja sellest täiskasvanule/õpetajale teatada; 	<ul style="list-style-type: none"> o Igaühe individuaalsus ja väärtuslikkus, sooline kuuluvus. Mina ja endasse suhtumine. Lapse õigused ja kohustused. o Sõprade valimine ja hoidmine, ühistegevus. Klassiõhtu, sisukate peotegevuste valik ja planeerimine. o Eakaaslaste ja täiskasvanute kõnetamine. Abivalmidus klassis: abi vajamine ja küsimine, abi vastuvõtmine, abivajajate märkamine ja abi pakkumine. o Vägivaldne käitumine: tõukamine, ehmatamine, narrimine jne, võimalikud konfliktid igapäeva koolielus. Teatamine, kaebamine.
<p>INIMENE JA TERVIS</p> <ul style="list-style-type: none"> o teab enda tervist tugevdavaid ja nõrgestavaid tegureid (toitumine, liikumine, uni) ja harjumusi ning nende mõju füüsilisele tervisele ja õppimisvõimele; 	<ul style="list-style-type: none"> o Õppimise tervishoid: rüht, õige istumine, silmade tervishoid, puhkus, sport. o Kahjulikud harjumused: liigne televiisori vaatamine ja arvuti kasutamine jms. Suitsetamine ja alkoholi tarvitamine, nende mõju füüsilisele tervisele ja õppimisvõimele. o Isiklikud toitumisharjumused, mõju enesetundele. Esmased kodused ravivõtted külmetushaiguste korral. o Esmaabi lihtsamate vigastuste puhul: löikehaav, ninaverejooks jne.
<p>PEREKOND JA KODUKOHT</p> <ul style="list-style-type: none"> o nimetab oma lähisugulasi ja selgitab abistavate küsimuste toel kodu ja perekonna tähtsust oma elus; o kirjeldab oma pere traditsioone; o kirjeldab ja väärtustab oma kodukohta; 	<ul style="list-style-type: none"> o Minu sugupuu: perekond ja lähisugulased. Pereliikmete lahkumine ja lein, käitumine matustel ja surnuaias. o Maa- ja linnakodu: hooned, puhtus, korrashoid. Kodutus, lastekodu kui üks peretüüp. o Kodukoha sümbolid: lipp, vapp. Kodukoha rikkused. o Transpordivahendid kodukohas tänapäeval ja minevikus. Sõidupilet ühissõidukis:

	<p>ostmine jm toimingud. Muuseumid kodukohas, käitumine muuseumis.</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Pühad ja kombed: aastavahetus, Eesti Vabariigi aastapäev, vastlapäev, jaanipäev jne.
<p>INIMENE JA AEG</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ tunneb kella veerandtunnise täpsusega, seostab kellaegu oma päevakavaga; 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Kellaaja määramine veerandtunnise täpsusega. ○ Kellaajast kinnipidamine: täpsus, hilinemine, selle tagajärjed. ○ Õpilase päevakava koostamine, õppimine, puhkus, vaba aja tegevused.
<p>INIMENE JA TEAVE</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ leiab koostegevuses teavet koolistendilt ja kooli kodulehelt; 	<p>Koolistend, kooli koduleht, ajakiri lastele, kuulutus ajalehes/stendil: teabeallikate kasutamine. Kirja saatmine.</p>
<p>INIMENE JA TÖÖ. INIMENE JA ASJAD</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ teab erinevaid ameteid; mõistab töö vajalikkust ja väärtuslikkust; ○ planeerib täiskasvanu abiga oma taskuraha kulutamist; 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Töö, selle eesmärk ja tulemus: produkt, tasu. ○ Pereliikmete tööd: tööde jaotus, koostöö kodus majapidamises. ○ Õpilase töö koolis, kohuse- ja vastutustunne töö tegemisel, tööarmastus.
<p>INIMENE, SÄÄSTLIKKUS JA TURVALISUS</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ tunneb koolielus ära konfliktsituatsiooni ning teab, mis juhtudel on vaja sellest täiskasvanule/õpetajale teatada; ○ sorteerib täiskasvanu suunamisel klassis ja kodus tekkivaid olmejäätmeid; ○ teab ja kirjeldab turvalise käitumise viise igapäevaelus (liiklemine kooliteel, jalgrattaga sõitmine, tulekahju vältimine, käitumine veekogu juures ja metsas). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Ostud toidupoes: ostja ja müüja suhtlemine, raha kasutamine lihtsamates tehingutes. Tehingud postkontoris. ○ Olmejäätmete tekkimine klassis ja kodus majapidamises: tegevused, nende tagajärjel tekkiv prügi. Jäätmete individuaalne käitlemine. ○ Liiklusmärgid kodu ümbruses ja kooliteel: ülesanne, vajalikkus. Jalgrattaga (rulaga, rulluiskudega) sõitmine ja ohud. ○ Tuleohutuseeskirjade järgimine lapse igapäevastes tegevustes. Käitumine tulekahju korral. Käitumine tulekahjuhäire korral. Käitumine veekogude juures, basseinis, veekeskuses. Käitumine metsas, loodusmatkal: loodussäästlik käitumine, käitumine eksimise korral.

5.3.5 Inimeseõpetus 5. klass

Õpitulemused	Õppesisu ja tegevused
<p>KÄITUMINE JA SUHTLEMINE</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ märkab ja mõistab erisusi oma ja kaaslaste tegevustes, arvamustes; ○ osaleb eri tüüpi dialoogides (teade – küsimus – vastus jne); ○ kirjeldab oma käitumist toimunud konfliktsituatsioonis; ○ kirjeldab ja analüüsib õpetaja suunamisel oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (soovid, põhjustagajärg); 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Olulisemad isikuandmed, meeldivad ja ebameeldivad tegevused; sarnasused ja erinevused võrreldes eakaaslastega. ○ Enesetutvustamine dialoogis, arvestades vestluspartneri vanust (eakaaslane, täiskasvanu). ○ Suhtlemine võõrastega; kellele milliseid isikuandmeid võib avaldada. Igapäevased suhtlussituatsioonid kodus ja koolis (positiivsed-negatiivsed ettepanekud, konfliktid jne): hindamine (tingimused, põhjus, tagajärg); suhtlemiseesmärkide mõistmine (käsk, korraldus, palve, keeld, teave jne). ○ Vägivaldse (füüsiline, vaimne) käitumise äratundmine, käitumine ohvri ja pealtnägijana. ○ Vanad inimesed, nooremad kaaslasted, erivajadustega inimesed: abivajaja märkamine ja abi pakkumine, abistamine. Abi vajaduse ja enda võimaluste hindamine abi pakkumisel.
<p>INIMENE JA TERVIS</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ kirjeldab oma välimuse, hügieeni ja tervise eest hoolitsemise võimalusi, teab hoolitsematuse tagajärgi; ○ kirjeldab uimastite (alkoholi, tubaka) tarbimise mõju õppimisvõimele ja käitumisele; ○ selgitab meeleeelundite ülesandeid ja tervishoidu 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Meeleeelundite (nägemis-, kuulmis-, haistmis-, maitsemis-, kompimis- ja lõhnalund) ülesanded, tervishoid. Erivajadustega inimesed (meeleeelundite kahjustuste tagajärjel), alternatiivsed suhtlemisvahendid. ○ Enesetunde kirjeldus dialoogis arstiga (levinumad külmetus- ja nakkushaiguste tunnused), ravirežiimi järgimine. Haiguste ennetamine (tervislikud eluviisid). ○ Tervisesport ja liikumine, sportimisvõimalused kodukohas, Eesti tuntumad sportlased. Piisava une ja puhkuse vajalikkus. Valikud toitumisel. ○ Esmaabi põletuse, külmumise, minestuse korral. ○ Tubakas, alkohol, narkootikumid (kanep); alkoholi ja tubaka mõju õppimisvõimele ja

	käitumisele. „Ei“ ütlemine uimastitega seotud situatsioonides.
PEREKOND JA KODUKOHT <ul style="list-style-type: none"> o jutustab tugikava abil pühade ja rahvakommete tähistamisest oma perekonnas; teab erinevaid rahvuskombeid; o mõistab, et tema soovide täitumine sõltub vajadustest ja pere sissetulekust; 	<ul style="list-style-type: none"> o Levinumad tegevusvaldkonnad, ametid jms). o Kodukoha rahvariided, rahvariiete kandmine tänapäeval ja minevikus. Kodukoha tähtsamad traditsioonid (laulu- ja tantsupidu jms). o Peretraditsioonid (pereliikmete ühised tegevused, peretraditsioonide määramine ühisvestluses, sarnasused erinevused kaaslastega). o Ülestõusmispühad, karjalaskepäev, jüripäev, hingedepäev.
INIMENE JA AEG <ul style="list-style-type: none"> o mõistab oma kohustusi ja vastutust seoses õppetööga; 	<ul style="list-style-type: none"> o Aja määramine minutilise täpsusega, kellaaja kaheksugune määramine (toetudes ööpäeva osadele). o Päeva ja nädala ajakava, vaba aja tegevuste mitmekesisus (positiivsed ja negatiivsed harjumused päevakavas: ajakulu, valikute tegemine jne).
INIMENE JA TEAVE <ul style="list-style-type: none"> o otsib õpetaja juhendamisel teavet teatmeteostest või internetist; o teab, kuidas suhelda sotsiaalmeedias; o teadvustab reklaamide eesmäärke; 	<ul style="list-style-type: none"> o TV-kava: Sisu, eakohased saated, teleaadete hulgast valikute tegemine. o Infootsing: Pilt-teatmeteosed, internet: kooli kodulehekülg (teabeallikate kasutamine). o Reklaam: Reklaamide sisu ja eesmärk.
INIMENE JA TÖÖ. INIMENE JA ASJAD <ul style="list-style-type: none"> o mõistab, et tema soovide täitumine sõltub vajadustest ja pere sissetulekust; 	<ul style="list-style-type: none"> o Palgatöö, selle tulemus ja eesmärk, ametis püsimise üldised tingimused (võrdlus õpilase käitumisega koolis). o Kulutused peres lapse heaolu eest hoolitsemisel (lapse põhivajadused ja soovid, pere majanduslike võimalustega arvestamine jms), asjade väärtus sõltuvalt nende vajalikkusest.
INIMENE, SÄÄSTLIKKUS JA TURVALISUS <ul style="list-style-type: none"> o kirjeldab oma käitumist toimunud konfliktsituatsioonis; 	<ul style="list-style-type: none"> o Raha hoidmine ja kogumine. Raha hoidmise viisid: hoiukarp, pank. Raha kogumine. o Säästlik tarbimine. Vee ja elektri säästlik tarbimine koolis ja kodus. o Jäätmete liigiti kogumine. Olmejäätmete (tava-, taaskasutatavad, ohtlikud jäätmed)

<ul style="list-style-type: none"> o kirjeldab vee ja elektri säästliku tarbimise võimalusi kodus ning koolis; o nimetab olmejätmete käitlemise viise kodus majapidamises; o kirjeldab ja teadvustab pürotehnika jt ohtlike ainete väärkasutusega kaasnevaid tagajärgi. 	<ul style="list-style-type: none"> o käitlemine kodus majapidamises (prügi sorteerimine ja ära paigutamine, kogumispunktid, jäätmete kompostimine). o Ohutu käitumine. Liiklusõnnetuste peamised põhjused, liiklusõnnetusest teatamine ja abi kutsumine. o Pürotehnika (ost-müük alaealistele, kasutamine). o Pommiähvarduse tegemisega kaasnevad ohud ja tagajärjed, käitumine pommiähvarduse korral.
--	--

5.3.6 inimeseõpetus 6. klass

Õpitulemused	Õppesisu ja tegevused
<p>SUHTLEMINE EAKAASLASTE JA TÄISKASVANUITEGA</p> <ul style="list-style-type: none"> o märkab ja jätab suhtlemisel meelde kaaslaste seisukohti, eristab kohast ja kohatut käitumist/suhtlemist; o analüüsib ja hindab õpetaja suunamisel enda ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ja käitumist (käitumise eesmärk, põhjus–tagajärg suhe); o kasutab tuttavates olukordades suhtlemissituatsioonist, partnerist ja -eesmärgist lähtuvalt erinevaid väljendusviise; o mõistab vabandamist kui oma süüst/eksimusest arusaamist ja kahetsemist. 	<ul style="list-style-type: none"> o Miks ja kuidas suhtleme: rääkimine ja kuulamine. o Pinged/konfliktid, arusaamatused, nende vältimine ja lahendamine. o Valetamine, hädavale, süüteo ülestunnistamine, vabandamine. Iseseisvumine. Suhtlemine vastassugupoolega (tähelepanu köitmine, tunnete verbaalne ja mitteverbaalne väljendamine). Reageerimine (eba)meeldivatele ettepanekutele. o Suhtlemine sotsiaalvõrgustikes, enda kohta edastatava infoga seotud turvalisus ja ohud.
<p>MINA ISE</p> <ul style="list-style-type: none"> o kirjeldab ja hindab plaanile toetudes oma huvisid ja toimetulekut koolis (õnnestumised, raskused jms); 	<ul style="list-style-type: none"> o Minapilt, minu võimed ja oskused, huvitegevus. o Õppimine ning mis segab õppimist. o Inimeste sarnasused ja erinevused. Enesehinnang.
<p>INIMESE TERVIS</p> <ul style="list-style-type: none"> o teab inimese organismi üldist ülesehitust, tunneb joonisel 	<ul style="list-style-type: none"> o Sissejuhatus inimese anatoomiasse lähtuvalt elundite funktsionidest.

<p>inimfiguuris ära elutähtsad organid;</p> <ul style="list-style-type: none"> o nimetab ebatervisliku toitumise võimalikke tagajärgi, oskab valida erinevate toitude hulgast tervisele kasulikke; o kirjeldab uimastite mõju organismile ja käitumisele; 	<ul style="list-style-type: none"> o Toidu- ja toitained. Toiduainete pakendiinfo (eri toitainete sisaldumine; parim enne jms). o Kiirtoit – populaarsuse põhjused, mõju inimese organismile. o Üle- ja alatoitumine (dieetid ja näljutamine), selle mõju tervisele. o Esmaabi (toidu- jms) mürgituse, looma- ja putukahammustuse korral. o Uimastite (sh alkoholi ja tubaka) mõju organismile, käitumisele. Energiajoogid. o Inimese keha. Tugi- ja liikumiselundkond. Nahk. Närvisüsteem. Vereringeelundkond. Hingamiselundkond. Seedeelundkond. Erituselundkond. o Tervislik toitumine. Toiduta ei saa! Ebatervislik toit
<p>INIMESE ARENG</p> <ul style="list-style-type: none"> o teab murdeeaga seotud muutusi inimese kehas ja käitumises, mõistab arengu individuaalsust; 	<ul style="list-style-type: none"> o Murdeiga, muutused tüdrukute ja poiste organismis. o Erinev arengutempo ja muutuste aktsepteerimine. o Poiste ja tüdrukute hügieen, ravikosmeetika vajadus ja kasutamine. o Muutused tüdrukute ja poiste käitumises, sh suhtlemises; sobivad ja ebasobivad käitumismallid.
<p>INIMESE VÄLIMUS</p> <ul style="list-style-type: none"> o hoolitseb oma välimuse eest ja valib olukorrale vastavad rõivad; 	<ul style="list-style-type: none"> o Riietumine (olukorrale ja kehaehitusele sobiva riietuse, jalanõude valik, noortemood – riietusesemete otstarbekus). o Riiete ja jalanõude puhtus-korrashoid: pesemis- ja hooldusvahendite kasutamine, keemiline puhastus. o Juuste igapäevane hooldamine: hooldusvahendid, suhtlemine juuksuriga. o Küünthe hooldamine, maniküür, pediküür.
<p>INIMENE JA KODU</p> <ul style="list-style-type: none"> o koostab õpetaja juhendamisel kodu korrashoiuga seotud tegevuste plaani (tööde järjekord, vahendid, tööjaotus); 	<ul style="list-style-type: none"> o Kodu ja koduümbrus (kirjeldus, soovid muudatuste osas; igapäevane korrashoid). o Suurpuhastus kodus (tööde järjekord, jagamine pereliikmetega, vahendid).
<p>INIMENE JA TEAVE</p> <ul style="list-style-type: none"> o hangib õpetaja juhendamisel teavet kaaslastelt (küsimuste 	<ul style="list-style-type: none"> o Olulisemad päevauudised, nende edastamine kaaslastele.

<p>esitamine) ja eriliigilistest tekstidest (internet, meedia, teatmeteosed, sõiduplaanid);</p> <ul style="list-style-type: none"> o oskab kasutada kodukoha ühistranspordi sõiduplaane. o mõistab telefoni ja meedia (sh arvutimängud, sotsiaalmeedia, televisioon jmt) otstarbeka kasutamise vajalikkust ning teab võimalikke riske; 	<ul style="list-style-type: none"> o Teatmeteosed, Internet (kodukoha tuntumate paikade ja inimeste kohta lühiinfo hankimine ja edastamine koostegevuses). o Transport kodukohas, kodukoha ümbruses (orienteerumine sõiduplaanides, teabe hankimine; sõidusoodustused). o Telefoni ja meedia (sh arvutimängud, sotsiaalmeedia, televisioon jmt) otstarbeka kasutamise vajalikkus, teab võimalikke riske.
<p>INIMENE, SÄÄSTLIKKUS JA TURVALISUS</p> <ul style="list-style-type: none"> o teab kodukeemia ja ravimite väärkasutuse tagajärgi ja selle ennetamise võimalusi; o kirjeldab peamisi tule- ja veeohutuse nõudeid ning käitumisstrateegiaid vastavate õnnetusjuhtumite korral. 	<ul style="list-style-type: none"> o Kodukeemia kasutamine (WC, vanni, pliidi ja akna puhastamine), piktogrammide pakendil, kodukeemia väärkasutuse võimalikud tagajärjed. o Tulekahju tekkimise oht koduses majapidamises: ohuolukorra hindamine, tulekahju kustutamine (esimeste tulekustutusvahendite kasutamine, hädaabi). o Ohutusnõuded ujumisel ja veesõidukite kasutamisel, päästevahendite kasutamine. o Tulekahju tekkimise põhjused. Tegutsemine tulekahju korral . Ohutu ujumine. Ohutu paadisõit.

5.3.7 Inimeseõpetus 7. klass

Õpitulemused	Õppesisu ja tegevused
<p>MINA ISE</p> <ul style="list-style-type: none"> o teadvustab oma positiivseid ja negatiivseid iseloomujooni (3–4), oskab õpetaja suunamisel nimetada negatiivsete omaduste parandamise võimalusi; o teadvustab oma positiivseid ja negatiivseid iseloomujooni o oskab õpetaja suunamisel nimetada negatiivsete omaduste parandamise võimalusi; 	<ul style="list-style-type: none"> o Mina-pilt: positiivsed ja negatiivsed iseloomuomadused, sarnasused ja erinevused kaaslastega; negatiivsete omaduste parendamisvõimalused. o Enesehinnang (erineva enesehinnanguga inimeste käitumine, minu ja kaaslaste reageeringud kiitusele, laitusele, õnnestumisele, ebaõnnestumistele jms; hinnangud reageeringutele, käitumisele; võimalikud lahendused). o Mina-pilt. Mina olen eriline! Iseloomujooned. Kas teistest võib erineda?

<ul style="list-style-type: none"> o kirjeldab ja hindab plaani abil oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (motiivid, tingimused, tulemused; reageerimine (eba)õnnestumisele jms); 	<ul style="list-style-type: none"> o Enesehinnang. Mis mõjutab enesehinnangut?
<p>SUHTLEMINE EAKAASLASTE JA TÄISKASVANUTEGA</p> <ul style="list-style-type: none"> o selgitab ja kaitseb õpetaja suunamisel oma seisukohti, mõistab suhtluspartnerite seisukohtade võimalikku sarnasust ja erinevust, oskab reageerida kohatule käitumisele; o kirjeldab ja hindab plaani abil oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (motiivid, tingimused, tulemused; reageerimine (eba)õnnestumisele jms); o järgib viisakusreegleid, teeb kaaslastele ettepanekuid, vastab nii positiivsetele kui ka negatiivsetele ettepanekutele situatsioonile vastavaid moraalinorme ja käitumisreegleid arvestades; o väärtustab (lähi)suhetes sallivust, hoolivust, abistamist ja lugupidamist; o koostab oma tegevuste kohta nädalaplaani (tegevuste ajaline järjekord, oma soovide ja võimalustega arvestamine); 	<ul style="list-style-type: none"> o Suhtlussituatsioonide kirjeldamine oma ja teise positsioonilt; suhtluspartneri soovide, kavatsuste variatiivsed väljendusviisid; hinnang suhtluspartnerite käitumisele (motiivid, tingimused, tulemused); eriarvamused (oma seisukohtade selgitamine ja kaitsmine, nõustumine kaaslasearvamusega); konfliktide lahendamise võimalused. o Suhtlussituatsioonid ja -strateegiad: agressiivne ennastkehtestav ja alistuv käitumine; süüdistamine, kriitika; ironia, must huumor.
<p>SEKSUAALSUS JA LÄHEDUS</p> <ul style="list-style-type: none"> o mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust; teab, kust leida infot noorte nõustamisteenuste kohta; 	<ul style="list-style-type: none"> o Arusaamatused ja konfliktid kodus, sõprade vahel. Iseloomujooned ja käitumine, mida sõprades, sh vastassugupooles hinnatakse. o Noormehe ja neiu omavaheline suhtlemine (kaaslane kinos, teatris, peol: kutsumine, nõustumine ja keeldumine, alternatiivsete

<ul style="list-style-type: none"> o väärtustab (lähi)suhetes sallivust, hoolivust, abistamist ja lugupidamist; o oskab endale ja teistele ohtlikes situatsioonides ütelda „ei“ ning vajaduse korral abi kutsuda; demonstreerib õpituatsioonis hädaabi numbrile helistades olulise teabe andmist; 	<p>ettepanekute esitamine, kaaslasega arvestamine jne). Mida arvad sina?</p> <ul style="list-style-type: none"> o Tunnen oma tundeid. Mis on tüli? Rohkem suhtlemist. Suhtlemisviisid Mida teha tüliga? Mina-sõnum
<p>MINU TERVIS</p> <ul style="list-style-type: none"> o kirjeldab, kuidas hoolitseda oma tervise eest (toitumine, kehaline aktiivsus, puhkamine, tervist kahjustavate tegevuste vältimine, arstiabi); o oskab endale ja teistele ohtlikes situatsioonides ütelda „ei“ ning vajaduse korral abi kutsuda; demonstreerib õpituatsioonis hädaabi numbrile helistades olulise teabe andmist; o hangib õpetaja juhendamisel teavet teistelt inimestelt ning erinevatest infoallikatest; edastab kaaslastele teavet (abiks kavapunktid); 	<ul style="list-style-type: none"> o Minu toiduvalik ja seda mõjutavad tegurid, mitmekesise toidu tähtsus. Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana (kehalise aktiivsuse vormid, võimalused koolis, kodukohas). o Arsti (kiirabi, perearsti, hambaarsti) poole pöördumine (registratuur, vestlus vastuvõtul, konsultatsioon telefoni teel). o Tuntumad ravimtaimed (korjamine, säilitamine, apteegist ostmine; kasutamine). o Enamlevinud nakkushaigused, nende levimise viisid, HIV ja AIDS. o Esmaabi mao- ja puugi hammustuse korral. o Uimastite tarbimise enamlevinud põhjused noorte hulgas. Käitumine uimastitega seotud olukordades, abi kutsumine.
<p>TÖÖ JA RAHA</p> <ul style="list-style-type: none"> o mõistab ja oskab kirjeldada töö tähtsust (tulemus, eesmärk, tingimused); o oskab nimetada oma pere olulisemaid sissetuleku- ja kuluallikaid; 	<ul style="list-style-type: none"> o Töö lapse ja täiskasvanu elus (tööde liigid, töö tulemus, eesmärk, tingimused; kohusetunne ja vastutus tulemuste eest). o Minu pere sissetulekud (palk, tootmine, toetused). Minu pere väljaminekud (eluase, toit, riided, transport, meelelahutus). o Töö: miks inimesed töötavad?; alaealiste töö, pere rahaasjad; eelarve.
<p>ARUKAS TARBIMINE</p> <ul style="list-style-type: none"> o teab jäätmete individuaalseid ja ühiskondlikke käitlemisviisid ja -viise; oskab jäätmeid sorteerida 	<ul style="list-style-type: none"> o Jäätmekäitlus maal ja linnas (era- ja kortermajad; prügilad). o Prügi käitlemist reguleerivad piktogrammide pakenditel. o Reklaampakkumised (telefoni teel pakutavad kaubateenused; reklaamlehed postkastis jms), nõustumine, keeldumine. Reklaam.

	<ul style="list-style-type: none"> o Jäätmed ja nende taaskasutamine. o Jäätmete sorteerimine.
<p>TEAVE JA INFOVAHETUS</p> <ul style="list-style-type: none"> o nimetab sidepidamise viise tänapäeval ja minevikus, kasutab otstarbekalt tänapäevaseid sideteenuseid (e-kirjavahetus, telefon, internet, sotsiaalmeedia); oskab kirjutada e-kirja; o teadvustab internetisuhtluses valitsevaid ohte ning mõistab, millist informatsiooni enda ja teiste kohta on sobilik ja turvaline avaldada; o oskab endale ja teistele ohtlikes situatsioonides ütelda „ei“ ning vajaduse korral abi kutsuda; demonstreerib õpitu olulises hädaabi numbrile helistades olulise teabe andmist; 	<ul style="list-style-type: none"> o Isikut tõendav dokument (ID-kaart, pass), selle muretsemine ja kasutamine. Isikuandmete turvaline hoidmine. o Enda ja teiste kohta info edastamine Internetis, sellega kaasnedavad võivad ohud ja ohtude vältimine. o Kirjavahetus (kirja saatmine Eesti piires ja välismaale; tähitud kiri; e-kiri, e-kaart; kirjavahetus tänapäeval ja minevikus). o Telefon (telefoniraamatu kasutamine; infotelefon; sidepidamine tänapäeval ja minevikus). o Hädaabi kutsumine erinevate õnnetusjuhtumite korral. Juhtumid, kus tuleb pöörduda politseisse.
<p>KODU JA KODUKOHT</p> <ul style="list-style-type: none"> o On teadlik, et Eestimaal elavad teised rahvused ja et nende kultuur on mitmekesine. o Koostab oma tegevuste kohta nädalaplani (tegevuste ajaline järjekord, oma soovide ja võimalustega arvestamine); o hangib õpetaja juhendamisel teavet teistelt inimestelt ning erinevatest infoallikatest; edastab kaaslastele teavet (abiks kavapunktid). 	<ul style="list-style-type: none"> o Eestimaal elavad teised rahvused; kultuurilise mitmekesisuse rikastav roll, sallivus teistrahvuste ja kultuuride suhtes. o Oma tuba: toa plaan, toa sisustamine ja korrashoid. Kodu kaunistamisetähtpäevadeks (seos peretraditsioonidega). o Vaba aja ja tegevuste planeerimine (võimalused ja pakkumised kodukohas ja lähikonnas jne), tegevuste mitmekesisus. Matk, ekskursioon kodukohas, koduümbruses (planeerimine koostegEVuses: info otsimine kodukohas ja lähikonnas jne), tegevuste mitmekesisus. Matk, ekskursioon kodukohas, koduümbruses (planeerimine koostegEVuses: info otsimine vaatamisväärsuste kohta, valikute tegemine, ettevalmistuste planeerimine (sh reisikoti pakkimine); kirjalik meespea kaaslastele; plaani tutvustamine ja

	põhjendamine jms). Noorte üritused, -peod (kodused peod; kooli-, linna- jm peod: käitumine, riskid). Peo praktiline planeerimine sünnipäeva ja klassiõhtu näitel. Reisimine, erinevad transpordivahendid, hääletamine (eelised võrreldes ühistranspordiga, riskid).
--	---

5.3.8 inimeseõpetus 8. klass

Õpitulemused	Õppesisu ja tegevused
<p>Käitumine rühmas</p> <ul style="list-style-type: none"> o arvestab ühistegevuses suhtluspartnerite erinevate (sh vastandlike) arvamustega; o annab hinnangu oma ja kaaslaste käitumisviiside kohasusele situatsioonis; pakub õpituatsioonis lahendusi; o teab rühma mõju inimese käitumisele ja demonstreerib õpituatsioonis oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi; 	<ul style="list-style-type: none"> o Rühmakäitumine: Erinevad rühmad ja rollid. Reeglid ja normid rühmas. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid. o Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. o Hoolivus rühmas. Rühma surve ja toimetulek sellega. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet.
<p>Lähisuhted ja perekond</p> <ul style="list-style-type: none"> o väärtustab lähisuhteid, oskab kontakti luua ning teab, kuidas suhteid hoida; tunneb ära lähisuhtevägivalda; o teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid (sh rasedusest hoidumine) ja mõistab seksuaalelu alustamisega seotud vastutust; eristab lubatud ja lubamatut seksuaalkäitumist; o nimetab oma emotsioone ja teab erinevaid võimalusi emotsioonide reguleerimiseks; 	<ul style="list-style-type: none"> o Noormehe ja neiu omavaheline suhtlemine. Ajutised ja püsivad suhted, suhte loomine ja hoidmine, vastastikune usaldus, suhet kahjustavad faktorid, lahkuminek. o Seksuaalsuse olemus ja arengu individuaalsus, seksuaalvähemused. Seksuaalkäitumine ja vastutus: sobiv ja lubamatu seksuaalkäitumine, soovimatu raseduse vältimine; sugulisel teel levivad haigused (levimine, mõju tervisele, ravi, ennetamine); nõustamisteenused. Lapsevanemaks saamine: füüsiline ja sotsiaalne küpsus. o Peremudelid (perekond, üksikpered, kasu- ja hoolduspered): pereliikmete roll perekonnas (võrreldes minevikuga), kohustused ja vastutus.

	<ul style="list-style-type: none"> o Nooremate õdede-vendade eest hoolitsemine, nendega tegelemine, sh mängimine. Praktilises tegevuses nooremate õpilaste abistamine, neile tegevuste ja mängude planeerimine ning läbiviimine.
<p>Tervise hoidmine</p> <ul style="list-style-type: none"> o kirjeldab peamisi tervist tugevdavaid ja toetavaid tegureid; o teab ja oskab igapäevaelus teha tervislikke valikuid seoses oma füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervisega; o teab tervisliku toitumise, kehalise aktiivsuse ja unerežiimi põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise olulisust igapäevaelus; o kirjeldab oma tervislikku seisundit, oskab pöörduda abi saamiseks arsti poole (registreerimine vastuvõtule, kojukutse, hädaabi); o teab, mida tähendab ravikindlustus ning oskab nimetada tervishoiuteenuseid; o teab ja leiab olulisi infoallikaid tervisetabe, nõustamis- ja kriisiabi võimaluste kohta kodukohas või selle lähiümbruses; o teab, millal ja kuidas pöörduda õiguskaitseorganite poole; 	<ul style="list-style-type: none"> o Tervise füüsiline, vaimne, sotsiaalne ja emotsionaalne aspekt. o Tervisenäitajad. Tervisliku eluviisi komponendid, endale sobiliku tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse leidmine. Südame-veresoonkonna haiguste ja pahaloomuliste kasvajate põhjused ning ennetamine tervisliku eluviisiga. o Tervist hoidvate valikute tegemine. o Inimese elukaar ja selle perioodid, põhivajadused eluperioodidel (põhivajaduste rahulda(ma)tus, mõju inimese käitumisele, suhtlemisele, tundemaailmale). o Arstiabi kodukohas (lähi naabruses): meditsiinasutused ja nende otstarve; perearst ja eriarstid, kojukutse telefoni teel; tervisekindlustus; tervise- ja puhkekeskused. Tervishoiu ja sotsiaalsüsteem Eestis. o Koduapteek (sisu, kasutamine, ravimipakendi teabeleht). o Esmaabi lämbumise, põrutuse korral. o Väsimus, stress, depressioon (tundemärgid, nõustamis- ja kriisiabi). o Tervisealased infoallikad, nende kasutamine ja usaldusväärsus. o Kaitsesüstimine haiguste ennetamise eesmärgil (lastehaigused, gripp, puugihammustustega kaasnevad haigused); kaitsesüstimine enne välisreisei. o Allergia: peamised allergiaallikad, allergilised reaktsioonid, meditsiiniline abi.
<p>Riskikäitumine</p> <ul style="list-style-type: none"> o teab ja leiab olulisi infoallikaid tervisetabe, nõustamis- ja 	<ul style="list-style-type: none"> o Toimetulek vägivallaga (vägivalla vormid, vägivallast hoidumine, vägivallaga toimetulek, hinnang individuaalsele ja

<p>kriisiabi võimaluste kohta kodukohas või selle lähiümbruses;</p> <ul style="list-style-type: none"> teab, millal ja kuidas pöörduda õiguskaitseorganite poole; mõistab riskikäitumisega kaasnevat ohtusid liikluses, vees, toitumisel, nutivahendite kasutamisel, uimastite omamisel ja tarbimisel; 	<p>rühmakäitumisele; nõustamis- ja kriisiabi kodukohas).</p> <ul style="list-style-type: none"> Kuriteoohvriks langemine, pöördumine õiguskaitseorganite poole. Seksuaalvägivald, valehäbi, ohvriabi. Uimastid ja kuritegevus; uimastitega seotud seaduste põhipunktid. Uimastite tarvitamisega seotud tervise-sotsiaalsed ja juriidilised riskid; sõltuvuse kujunemine. Käitumine uimastitega seotud situatsioonides, esmaabi.
<p>Inimene ja välimus</p> <ul style="list-style-type: none"> hoolitseb oma riiete eest ja valib olukorrale sobiva riietuse; teab riiete hooldusmärkide tähendusi; 	<ul style="list-style-type: none"> Eakohane igapäevane ja pidulik riietus, aksessuaarid (nt koolilõpupidu); taaskasutus. Rõivaste ja jalatsite hooldus: hooldusmärgid. Rõivad - kui palju neid vaja on? Olukorraga sobiv riietus. Rõivaste hooldamine. Mugavad ja sobivad jalanõud.
<p>Inimene ja teave</p> <ul style="list-style-type: none"> teab ja leiab olulisi infoallikaid; 	<ul style="list-style-type: none"> Kohalik ajaleht. Eestis ilmuvad ajalehed ja ajakirjad; ajakirjanduse tellimine. Uudisteportaalid internetis, internetis leiduva informatsiooni varieeruv kvaliteet. Uudised - miks ja milleks? Mille poolest uudised erinevad.
<p>Inimesed, asjad, raha</p> <ul style="list-style-type: none"> teab erinevaid panga- ja e-teenuseid ning vastavaid veebikeskkondi; 	<ul style="list-style-type: none"> Arve avamine pangas; hoiuse igapäevane kasutamine (sularahaautomaat jne). Maksete liigid koduses majapidamises, maksete tasumise võimalused, täpsus. Igapäevased sisseostud: ostukoha valik (kauplus, turg jms); kulude planeerimine päevaks, nädalaks; ostutoimingud. Ühiskondliku toitlustamise asutused (menüü, arve, käitumisetikett (sh kaaslaste kutsumine); toidu koju tellimine). Kataloogikaubandus (tellimine, riskid, kauba tagastamine).
<p>Edasiõppimise võimalused</p> <ul style="list-style-type: none"> teadvustab oma võimete, teadmiste ja oskuste tugevaid ja nõrku külgi; 	<ul style="list-style-type: none"> Eneseanalüüs (töölased huvid, võimed, oskused, isiksuseomadused). Õpi ennast tundma: isikuomadused, oskused ja võimed. Mida elukutsevalikul arvestada? Ametid.

o teab sobiva elukutse omandamise võimalusi.	o Jätkuõppevõimalused (erialad, õppeasutused). Kus saab edasi õppida?
--	---

5.3.9 inimeseõpetus 9. klass

Õpitulemused	Õppesisu ja tegevused
<p>Lähisuhted</p> <ul style="list-style-type: none"> o valib suhtlemisviisi vastavalt olukorrale ja kasutab asjakohaseid suhtlemise osaoskusi (kuulab vestluspartnerit, esitab küsimusi, selgitab oma seisukohti, otsib lahendust erimeelsustele, tunnistab oma eksimusi); o hindab oma ja kaaslaste käitumise vastavust ühiskonnas kokkulepitud normidele ja reeglitele; o teab erinevaid peremudeleid ning kirjeldab pereliikmete rolli ja vastutust perekonnas; o teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet; o mõistab lapse saamisega seotud vastutust, kirjeldab lapse arengut ja vanemate rolli lapse kasvamisel; teab peamisi pere ja laste elu reguleerivad seadusi ja sotsiaaltoetusi; 	<ul style="list-style-type: none"> o Lähisuhted, suhete alustamine ja hoidmine, vastutus ja austus. Kooselu, abiellumine ja pere loomine. o Raseduse planeerimine; loote areng; loote ja ema tervist hoidev käitumine. o Lapse sündimine: ettevalmistused imiku hooldamiseks; sünnijärgsed kohustused (nimepanek, tervisekindlustus, meditsiiniline kontroll jms); kohaliku omavalitsuse ja riiklikud toetused. Lapse saamisega seotud (lisa)kulutused (peamised kuluartiklid lapseeas), lapse hooldamisele kuluv aeg. Puudega laps. Imiku ja lapseiga (peamised arengutingimused, suhtlemine lapsega, lapse õigused (alus) haridusele). Lapse arendamine-õpetamine (eakohased mänguasjad, raamatud jms); mängude õpetamine noorematele õpilastele. o Peretülid ja -vägivald (tagajärjed, lahendused, valehäbi, nõustamis- ja kriisiabi). o Uimastite tarbija perekonnas: mõju majanduslikule olukorrale, suhetele. Kohalikud ja üldriiklikud nõustamis- ja ravivõimalused. Lahutus, lahuselava vanema kohustused lapse kasvatamisel. o Paarissuhte algus. Tutvumisest suhteni. Rasedusest hoidumine. "Me saame lapse!". Loote areng ja sünnitus. Vanemate kohustused pärast lapse sündi. Vastsündinu eest hoolitsemine. Lapse areng esimesel eluaastal. Lapse arengu jälgimine. Pereliikmete rollid lastega peredes. o Perekonnaseadus. Lahkumine.

<p>Eelarve planeerimine.</p> <ul style="list-style-type: none"> o planeerib raha teenimise ja kulutamise seotud tegevusi; o teab riigi toimimise üldisi põhimõtteid (tervishoiusüsteem, maksud jm); o oskab küsida teavet kaasinimestelt ja kasutada info leidmiseks erinevaid teabeallikaid. 	<ul style="list-style-type: none"> o Pere sissetulekud (palk, toetused). Igapäevaste kulutuste planeerimine (eluase, toit, riietus, transport, vaba aeg); kulutuste kasv perekonna suurenemisel (sh lemmiklooma võtmisel). o Suurte väljaminekute planeerimine (soovid, võimalused, riskid: raha säästmine ja hoiustamine, järelmaks, krediit, laen, liising). o Kaupade-teenuste garantii (müüjalt teabe hankimine, garantii võimaluste-tingimuste kohta). o Raha planeerimine riigis. Pere eelarve. Igapäevased rahaasjad. Sissetulekud. Kuidas arvepidamist teha? Väljaminekute planeerimine oma rahaga. Väljaminekute planeerimine võõra rahaga.
<p>Eluase</p> <ul style="list-style-type: none"> o kirjeldab eluaseme omandamise, sisustamise ning hooldamisega seotud vajadusi, võimalusi, ohtusid ja kohustusi; o oskab küsida teavet kaasinimestelt ja kasutada info leidmiseks erinevaid teabeallikaid. 	<ul style="list-style-type: none"> o Eluaseme liigid, eluaseme otsimine, arvestades pere vajadusi ja võimalusi (müügikuulutused, kinnisvarafirmad). o Üürileping, selle tingimused (üürniku õigused ja kohustused, „halva” lepingu ohud). o Eluaseme sisustuse planeerimine: hädavajalik sisustus, sisustuse hankimise (ostude) järjekord, ratsionaalne paigutus, kujundusdetailid. o Eluaseme olmetehnika soetamine, hooldus ja remont: teabe hankimine võimaluste, tingimuste ja abiteenuste kohta (müüja, telefoniraamat, kasutusjuhend jne). o Eluase. Eluaseme liigid. Elamine õpilaskodus. Üürileping. Sisustus. Eluaseme pisiremont.
<p>Karjääri planeerimine</p> <ul style="list-style-type: none"> o hindab nõustaja suunamisel oma võimeid, teadmisi, oskusi, jätkuõppe võimalusi ja tingimusi ning teeb enda jaoks sobiva karjäärivaliku; o teab oma peamisi õigusi ja kohustusi töötajana, nimetab 	<ul style="list-style-type: none"> o Inimkaubandus: tööorjus ja prostitutsioon, ohvriks sattumise põhjused, inimkaubandusele viitavad märgid (kuulutuses, tööpakkuja käitumises), ohtude teadvustamine, käitumine ohvriks sattumise korral, ohvriabi. o Karjäär - mis see on? Kuidas teha töölaseid valikuid? Töötaja õigused ja

<p>info ja abi saamise võimalusi tööõigusega seotud küsimustes;</p> <ul style="list-style-type: none"> o mõistab lepinguta töötamise ja ümbrikupalgaga seotud riske ja negatiivseid tagajärgi; tunneb töö otsimisel ära inimkaubandusele viitavad märgid; o oskab küsida teavet kaasinimestelt ja kasutada info leidmiseks erinevaid teabeallikaid.	<p>kohustused. Tööle kandideerimine. Inimkaubandus. Kust saab abi?</p>
--	--